

TANÁRI KÉZIKÖNYV

FI-504031101/1 – ETIKA 11.

ESZTERHÁZY KÁROLY EGYETEM – OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET

A kézikönyv az Széchenyi 2020 Fejlesztési program Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Programjának EFOP-3.2.2-VEKOP-15-2016-00001 számú, *A köznevelés tartalmi szabályozóinak megfelelő tankönyvek, taneszközök fejlesztése és digitális tartalomfejlesztés* című projektje keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Szerző

Dobai Eszter

Szerkesztő

Baranyai Katalin

Sorozatterv, tipográfia

Takács Brigitta

Tördelés

Cseh Krisztina

© 1. kiadás, 2018

© Eszterházy Károly Egyetem - Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, 2018

Raktári szám: FI-504031101/1/K

Eszterházy Károly Egyetem - Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, 2018

1074 Budapest, Rákóczi út 70–72.

www.ofi.hu

Felelős kiadó

dr. Liptai Kálmán rektor

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	4
I. AZ ÚJGENERÁCIÓS TANKÖNYVEK FEJLESZTÉSI CÉLJAINAK MEGVALÓSULÁSA	5
I.1. Az etika tantárgy tanításának alapelvei: a tantervi koncepció és a módszertan ..	5
I.2. Korszerű műveltségkép közvetítése	7
I.3. Tanuló- és tanulásközpontú tananyag-feldolgozás.....	8
I.4. A szövegértés és szövegalkotás fejlesztése.....	10
I.5. A digitális műveltség fejlesztése.....	10
II. A tankönyv felépítése, témakörök bemutatása	11
<i>II.1. A tanítás és tanulás eredményességét elősegítő eszközök és megoldások .....</i>	<i>11</i>
II.1.1. A tartalmi egységek, témakörök, fejezetek egymásra épülése	11
II.1.2. A tankönyvi fejezetek és leckék szerkezete és alkotóelemei	12
II.1.3. A tankönyv feladattípusai és grafikai eszközei	12
<i>II.2. A tankönyv nagy témakörei.....</i>	<i>13</i>
Bevezető.....	13
I. fejezet: Az erkölcsi gondolkodás alapjai	13
II. fejezet: Egyén és közösség	22
III. fejezet: Korunk kihívásai	39
III. A TANKÖNYVEK EREDMÉNYES HASZNÁLATÁNAK FELTÉTELEI ÉS LEHETŐSÉGEI.....	45
<i>III.1. Ráhangelő.....</i>	<i>45</i>
<i>III.2. Feladatok, feladattípusok.....</i>	<i>46</i>
<i>III.3. A tananyaghoz kapcsolódó egyéb kiadványok.....</i>	<i>49</i>
FÜGGELÉK – GAUDIOPOLIS – AZ ÖRÖM VÁROSA.....	55

BEVEZETŐ

„Ha a tanítás művészet, akkor a tanításra való felkészülés tudomány”

Kedves Kollégák!

Jelen tanári kézikönyv azért készült, hogy az etika tantárgy oktatását segítse a 11-12. évfolyamon és az Etika 11 tankönyv témáinak, feladatainak feldolgozásához segítséget nyújtson. Az etika tantárgy lényegesen eltér a többi tantárgytól, bizonyos pedagóguskompetenciák hangsúlyosabban szerepet kapnak az etikaórákon, mint más tantárgyak tanításánál. Az etikaórán feldolgozott témák közvetlenül a diákok életéhez kapcsolódnak, így az órai munka egy bizalmasabb, nyitottabb légkört feltételez.

A tanári kézikönyv célja valós segítséget nyújtani a tankönyv és az etika tantárgy témáinak feldolgozásában, egy könnyen kezelhető, jól használható kézikönyvvel. Az etikaóra különleges lehetősége a pedagógusnak, hogy segítse a felnőttkor határán lévő fiatalok felkészülését és boldogulását. Ha ezt a lehetőséget a tanulók is magukénak érzik, mély, közös élménnyé válhat az együtt gondolkodás.

Mivel az etika viszonylag új tantárgy, és sokszor olyan kollégák tanítják, akik más szakokról érkeznek, ezért tanítása több támogatást igényelhet.¹ Kézikönyvünkben ezért kitérünk a tantárgyi alapkoncepcióra, az újgenerációs tankönyvek fejlesztési elveire és a tantárgy speciális jellemzőire, melyek a tankönyvben is megjelennek. Részletesen áttekintjük a tankönyv leckéit, magyarázatot, illetve javaslatokat fűzünk a feldolgozásukhoz. Több helyen kínálunk online forrásokat kiegészítő anyagként, amellet, hogy többször hangsúlyozzuk: az etika tantárgy tanításába bármilyen segédanyag behozható, hisz témáival nap mint nap találkozunk a sajtóban, interneten, filmekben. A kézikönyv célja ezért az is, hogy támogassa a tananyagkezelés rugalmasságának megerősödését. Az etika esetében különösen érvényes az, hogy a tankönyv csak eszköz, amelyet a tanulócsoporthoz igazítva a megfelelő rugalmassággal alkalmazhatunk.

A kézikönyvet azoknak a kollégáknak is ajánljuk, akik nem rendszeresen vagy egyáltalán nem használják az újgenerációs tankönyveket az etika tanításában. Az általános tantárgyi koncepció és tartalom bemutatása, összekapcsolva a gyakorlati ötletekkel, nekik is hasznos lehet. Illetve magát a tankönyvet is lehet tanári segédletként használni, ötleteket meríteni belőle akkor is, ha a tanulók számára nem rendeltettük meg.

Az etika tantárgy a gimnáziumokban a 11. évfolyamon, míg a szakgimnáziumokban a 12. évfolyamon jelenik meg, A tankönyv mindkét évfolyamon használható, és megfelelő segítséget nyújt a középszintű etika érettségire való felkészítéshez.

---

¹ Tanári szemmel – Az erkölcsstan tantárgyról: <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/tanari-szemmel-az-erkolcstan-tantargyrol>

I. AZ ÚJGENERÁCIÓS TANKÖNYVEK FEJLESZTÉSI CÉLJAINAK MEGVALÓSULÁSA

A tankönyvvel való ismerkedést azoknak az általános céloknak a bemutatásával kezdjük, amelyeket az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet 2013 és 2017 között – a kísérleti, kipróbált, majd az újgenerációs tankönyvek létrehozása során – kitűzött.² Ehhez azonban először áttekintjük az etika tantárgy legjellemzőbb vonásait. Látni fogjuk azt is, hogy e tantárgy tanítási koncepciója és a tankönyvek általános jellemzői könnyen megfeleltethetők egymásnak.

I.1. Az etika tantárgy tanításának alapelvei: a tantervi koncepció és a módszertan

A tankönyv koncepciójának jobb megértése érdekében érdemes tisztában lennünk az etika tantárgy megalapozó dokumentumaival, a Nemzeti alaptantervben és a kerettantervekben³ meghatározott tartalmakkal. Ezek részben arról szólnak, hogy *mit* tanítsunk, de éppen olyan fontos az is, hogy *hogyan* tegyük ezt, és miért éppen így. Megfogalmazódik, hogyan illeszkedik a tanítási koncepció a gyermek tanulásához és tudásához. Itt rövid összegzést mutatunk be mindezekről, kiemelve a tantárgyi koncepció kulcsgondolatait és a tartalmi szerkezetet.

A Nemzeti alaptanterv négy nagy témakört határoz meg az etikatanításban: *Az erkölcsi gondolkodás alapjai, Törvény és lelkiismeret, A kapcsolatok világa, Korunk erkölcsi kihívásai*. Az etika tantárgy koncepciójának leírásából az alábbi elvet emelnénk ki különösen:

„A helyes magatartás és a jó döntés elveiről kialakított álláspontok párbeszéde végigkíséri a civilizáció történetét. Az erkölcsstan és az etika feladata, hogy megismertessen ezzel a hagyománnyal. *Nem kész válaszokat kínál, hanem a kérdések felismerésére és értelmezésére törekszik.*”

A tantárgyat tanító pedagógusok számára a leglényegesebb mondat ez, hiszen az etika talán ebben tér el legjobban a többi tantárgytól. Nem adunk kész válaszokat, a saját véleményünket ezekben a kérdésekben a tanulókkal egyenrangúként kell kezelnünk. „Előnyünk” tapasztalatainkból és műveltségünkéből adódhat, de csak abban az esetben, ha ezt a tanulóink elismerik. Az etika tantárgy tanítása más kapcsolatot igényel a pedagógus és a diákok között.

A kerettanterv meghatározza a tantárgy sajátos fejlesztési céljait és követelményeit az alábbiak szerint:

- Filozófiai fogalmak, vallási és irodalmi szövegek, példázatok elemzése, értelmezésük szóban és írásban.

² Részletesen: <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-ujgeneracios-tankonyvek-fejleszteseinek-koncepcionalis-hattere#main-content>

³ EMMI kerettanterv 51/2012 (XII.21.) EMMI rendelet 1. sz. melléklet <http://ofi.hu/nemzeti-alaptanterv>
<http://kerettanterv.ofi.hu/>

- A következtetés, érvelés, bizonyítás és cáfolat szabályainak alkalmazása, az ettől eltérő gondolkodásmódok (sejtés, hit, képzelet, kétely, bizalom stb.) jelentőségének belátása.
- Egyéni vélemény kialakítása, felülvizsgálata, fejlesztése a más véleményekkel való párbeszédben.
- A méltányos vita szabályainak és készségeinek elsajátítása. Az elkötelezettség és az elfogulatlanság igényének összeegyeztetése.
- Erkölcsi elvek alkalmazása egyedi esetekre, különféle élethelyzetek erkölcsi dimenziójának felismerése, a gyakorlatban felmerülő értékcollíziók kezelése, alternatívák mérlegelése.
- A helyes önismeret és az önnevelés igényének erősítése. A cselekedeteink minőségét meghatározó erkölcsi képességek (erények, különösen az okosság, igazságosság, bátorság és mértékletesség) jelentőségének belátása, fejlesztésük lehetőségeinek felismerése.
- Az erkölcsi értékek megbecsülése, tisztelete másokban, igényesség kialakítása a saját magatartás tekintetében. A kötelességtudat és az autonóm viselkedés közötti összefüggés felismerése.
- A személyközi kapcsolatok morális, érzelmi, intellektuális és érzéki dimenziói közötti összefüggések felismerése. A szeretet, megértés, türelem, hűség, bizalom és odaadás értékének tudatosítása. A tartós párkapcsolatok és a harmonikus családi élet kialakításához szükséges gondolkodásmód és attitűd fejlesztése. A másokkal való együttérzés, azonosulás képességének elmélyítése.
- Az ember erkölcsi méltóságáról alkotott fogalmak értelmezése: igazság és szabadság, azaz az öntudatos létezés és a cselekedeteinkért és társainkért viselt felelősség közötti összefüggés tudatosítása.
- Az élet, illetve az életformák gazdag változatosságának és változékonyságának tisztelete a természetben és a kultúrában. A kanti arany szabály értelmének, illetve a szenvedés okozás tilalmának belátása, gyakorlati alkalmazásuk képessége a globális egymásrautaltság feltételei között. A globális felelősség összefüggéseinek felismerése a hálózati társadalomban. A halállal való szembenézés képessége.
- A természet szeretetén és a környezet ismeretén alapuló környezetkímélő, értékvédő, a fenntarthatóság mellett elkötelezett magatartás fontosságának tudatosítása.
- Az együttélési szabályok jelentőségének belátása. A törvények tisztelete és a lelkiismeret szabadsága közötti konfliktusok értelmezése. A társadalom jobbítására irányuló kezdeményezés és bírálat megbecsülése. Felkészülés a közéletben való felelős részvételre.
- A korrupció társadalmi jelenségének ismerete, az ellene alkalmazható egyéni és közösségi magatartásformák alkalmazásának készsége és képessége.

- Az erkölcsi öngazolási mechanizmusok működése, a rossz példák, a rossz társadalmi gyakorlat hatása az egyéni döntésekre; a nemet mondás nehézsége.
- A szolidáris és kooperatív viselkedés, a segítőkészség értékének belátása, alkalmazása konfliktushelyzetekben. Az előítéletes, kirekesztő, rasszista, a kisebbségekkel, nemzetiségekkel szemben elutasító viselkedés gyökereinek feltárása, a társadalmi csoportok közötti együttélés konfliktusainak méltányos kezelésére irányuló igény, illetve az ehhez szükséges attitűdök és ismeretek elmélyítése.

A témakörök jellege miatt a kerettanterv különösen kiemeli a projekt módszer alkalmazását a javasolt módszerek közül.

1.2. Korszerű műveltségkép közvetítése

1. Tudomány- és művészetpedagógia

Céljaink:

- Valóságos élményeket nyújtani a tudományok és a művészetek világáról, középpontba helyezve a tudományok etikai kérdéseit, valamint a művészet, az esztétika etikai vonatkozásait, a jó és a szép összefüggéseit.
- Nemcsak a régen élt, hanem a ma is köztünk élő és alkotó emberek megjelenítése. Példaképek állítása a tanuló elé, erős jellemű emberek bemutatása.
- A tudományos élet eredményeinek megvalósulása a mindennapi életben, ennek etikai vonatkozásai.

2. A diákok számára releváns tudás kiválasztása

Az etika magával a mindennapi élettel, a mindennapi élet problémáival foglalkozik. A könyvünk történelmi és irodalmi példákat is a célból használ, hogy releváns tudást adjon az élet nehéz, bonyolult helyzeteiről, ezekre készítse fel a tanulókat.

Ehhez szükséges a széles módszertani repertoár használata a pedagógus részéről, különös tekintettel a beleélés elősegítésére.

Mivel az etika tantárgyat 11. vagy 12. évfolyamon tanulják a diákok, a tantárgyi kerettartalmakat különösen jól lehet építeni, és érdemes is, hiszen ez segíti a komplex tudás és egy teljesebb világkép kialakulását. A különböző tantárgyakat tanító pedagógusok kooperációja ebben nagy segítség lehet. Az etika tantárgy témaköreinek sorrendje módosítható, így adott esetben alkalmazkodhat az irodalom vagy a történelem egyik-egyik témájához.

3. A lényeget megragadó tananyagtervezés

A tankönyvszerzők különleges figyelmet fordítottak arra, hogy a megfelelő feltételeket teremtsék az etika tantárgy gondolati csomópontjainak, kulcsfogalmainak, adaptív tudást hordozó összefüggéseinek és értelmezési kereteinek a megtanulásához és alkalmazásához.

A tankönyv explicit módon kiemeli az egyes témakörökön átnyúló diszciplináris alapelveket és kulcsfogalmakat. Biztosítja a feltételeket a kulcsfogalmakhoz tartozó ismeretek folyamatos kiszélesítéséhez és elmélyítéséhez, illetve alkalmazásuk újabb és újabb kontextusokban történő gyakorlásához.

1.3. Tanuló- és tanulásközpontú tananyag-feldolgozás

1. Tanulóközpontúság

A tanulóközpontú oktatás modellje:

- először kapcsolatokat teremtünk a tanuló előzetes tudásával;
- aztán jól érthető és könnyen felidézhető struktúrákba rendezzük az új tartalmakat;
- lehetőséget biztosítunk a diákoknak az önálló reflektálásra;
- és végül alkalmat adunk a tanultak kiterjesztésére, új kontextusokban való alkalmazására is.

Az etika talán a leginkább tanulóközpontú tantárgy, hiszen elsődleges célja a tanulók személyiségfejlődésének segítése.

2. A tanulóiban rejlő különböző típusú tehetség és kreativitás

Az etika tankönyv alkalmat ad arra, hogy a tanulás során a diákok ne csak a nyelvi és a logikai intelligenciájukat használhassák, hanem a többi intelligenciaterületet is kreatív módon tudják alkalmazni: pl. projektek, videók, képi ábrázolás, dramatizált történetek eljátszása.

3. A hazai tankönyvkutatók által feltárt problémák alapján megfogalmazott feladatok

A könyv segítséget nyújt a tanulók közötti kooperáción alapuló, csoportmunkában végezhető tanórai feladatok megtervezéséhez és megvalósításához.

Az etikatan könyvben nagyobb hangsúlyt kap a mindennapi életvitelhez szükséges ismeretek és problémamegoldások közös feltárása.

Az etikaórán az új ismeretek feltárása a konstruktivista pedagógia mentén a tanuló fogalmi váltásaival történik, amely a tanulón belül zajlik, így konkrét tudásátadásról nem beszélhetünk. Az erkölcsi tudás fejlődésére nincs egyértelmű ráhatása a pedagógusnak, de megteremtheti az ösztönző feltételeket a munkáltató, a problémamegoldó óraszervezéshez, a projekttanításhoz.

A tankönyvi kérdések elsődleges célja gondolkodtatás. Az etikatankönyv nagyban eltér a többi tankönyvtől abban, hogy itt a kérdések között a tanár szabadon választhat, több kérdés vonatkozik olyan témára, amiből akár egy órás beszélgetés is keletkezhet.

A tankönyv a tanuló saját tapasztalataira és élményeire épít, lehetőséget ad a személyes vélemények, tapasztalatok megosztására, kérdések felvetésére, vitára.

A tankönyvben szereplő képek és illusztrációk nem pusztán dekorációs célt töltenek be, segítenek a témákat vizualizálni, új kérdéseket, véleményeket előhívni.

4. A tanulás eredményességét elősegítő megoldások a tankönyvekben

A tankönyvben az előzetes tudás mozgósítására alkalmas képek, kérdések, bevezetők szerepelnek. Minden fejezet elején egy figyelemfelkeltő vagy ismétlő rovat van, mely egyrészt az előzetes tudás kívánja feleleveníteni, másrészt a figyelmet próbálja felkelteni, az órára érkezést segíteni.

Ezek fejlesztik azokat a metakognitív képességeket, amelyek által a diákok maguk is monitorozni és értékelni tudják a tanulásuk eredményességét.

A hatékony tanulási stratégiák és technikák közvetítése egyrészt az ismeretekhez kapcsolódó kérdések és feladatok révén, másrészt e tanulási stratégiák és módszerek bemutatásával történik. A kézikönyvben megtekinthetők a tankönyvben szereplő módszerek leírásai.

A tanulás során a diákoknak rendszeresen lehetőségük van a korábban tanultakat különféle új kontextusokban is kipróbálni és alkalmazni. Az újgenerációs tankönyvek esetében ezért nagyon hangsúlyos közös elvárás a következők teljesülése:

- A tanulási célt meghatározó és a téma lényegét bemutató bevezetések
- Előzetes ismeretek és tapasztalatok feltárását elősegítő csoportos feladatok
- Jól strukturált ismeretanyag
- Önálló munkát igénylő tanulói feladatok
- Problémafelvető szövegek, ábrák és kérdések
- Személyes tapasztalatokra történő utalások
- A tanulói reflektálásra, véleményalkotásra ösztönző kérdések
- A korábbi elképzelések és ismeretek újragondolására készítő feladatok
- Az új ismeretek valódi megértését igénylő ellenőrző feladatok

A közös feldolgozás során ösztönzést kell nyújtani ahhoz, hogy a tanulók elmondják a tapasztalataikat, kifejthessék a gondolataikat, megvitathassák egymással a véleményüket a tanultakkal kapcsolatban.

Érdekes kérdések és feladatok szükségesek ahhoz, hogy a tanár érdeklődő és kooperatív légkört alakítson ki az osztályteremben.

A tanárnak ugyanakkor tekintettel kell lennie a gyerekek közötti kulturális különbségekre, és ügyelnie kell arra, hogy a speciális bánásmódot igénylő tanulók számára is

megfelelő feltételek álljanak rendelkezésre. A tankönyv ezekhez a célokhoz is próbál támogatást biztosítani.

5. A kutatásalapú tanulás feltételeinek megteremtése

A tankönyv tartalma és feladatai lehetőséget és ösztönzést adnak arra, hogy a tanár és a diákok alkalmanként kipróbálják és gyakorolják a kutatásalapú tanulás algoritmusát:

- problémameghatározás, kérdésfeltevés;
- tervkészítés;
- információkeresés, adatgyűjtés;
- a vizsgálódás eredményeinek és következtetésének bemutatása;
- az eredeti kérdésre adott válaszok megvitatása, értékelése;
- a feladat elvégzése folyamatának megvitatása és értékelése.

1.4. A szövegértés és szövegalkotás fejlesztése

A tankönyv szövegeit úgy válogattuk, hogy azok megértése a tanulók számára megoldható kihívást jelentsen. Ugyanakkor fontos, hogy a megértéshez a szövegekhez tartozó ábrák, képek, kérdések és feladatok a lehető leghatékonyabb segítséget biztosítsák, emellett fokozatosan egyre többféle lehetőséget adjanak a tartalomhoz kötött szövegértési képességek fejlesztésére.

Nemcsak a szövegek, hanem a verbális közlemények megértése is szerepel a célul tűzött fejlesztések között, valamint a vizuális és zenei kódfejtés, kommunikáció és reflektálás fejlesztése is ide sorolható.

1.5. A digitális műveltség fejlesztése

A tankönyv lehetőséget és ösztönzést ad a korszerű kommunikációs technológiák tanításban és tanulásban való alkalmazásához, valamint a tanulási-tanítási folyamatok személyre szabott támogatásához.

A tankönyv feladatai gyakorlati segítséget adnak ahhoz, hogy az internet a tanítás és a tanulás hasznos ismeretforrásává váljon.

A nyomtatott és a digitális tankönyvi változat együttes megtervezése során különösen nagy hangsúlyt kaptak a vizuális elemek.

II. A TANKÖNYV FELÉPÍTÉSE, TÉMAKÖRÖK BEMUTATÁSA

II.1. A tanítás és tanulás eredményességét elősegítő eszközök és megoldások

II.1.1. A tartalmi egységek, témakörök, fejezetek egymásra épülése

Az Etika 11 tankönyv nem hagyományos értelemben vett tankönyv. Segítséget, ötleteket ad a témák feldolgozásához, de nem szükséges feladatról feladatra, témáról témára haladni. Ugyanakkor javasoljuk a feladatok továbbgondolását, a csoport sajátosságainak megfelelő munkaformák választását, a feladatokhoz mint kiindulópontokhoz való viszonyulást.

A könyv három nagy fejezetből áll:

- I. Az erkölcsi gondolkodás alapjai
- II. Egyén és közösség
- III. Korunk kihívásai

Ezt egészíti ki a mintegy negyven oldalas szöveggyűjtemény, a fejezetekhez igazodva, illetve egy projektmunka fejezet, amely az etika érettségire való felkészítést is segíti.

I. Az erkölcsi gondolkodás alapjai

Ez a fejezet foglalkozik az erkölcs alapvető kérdéseivel, az emberi természettel, az erkölcsi dilemmák és döntések vizsgálatával, valamint megjelenik benne az önismeret mint az erkölcsi fejlődés alapja.

II. Egyén és közösség

Az Egyén és közösség című fejezet az emberi kapcsolatokkal és azok erkölcsi mivoltával foglalkozik a szorosabb kapcsolatokról – család, szerelem, barátság – a nagyobb közösségektől – nemzet, társadalom.

III. Korunk kihívásai

A harmadik fejezet az aktuális világetikai kérdésekkel foglalkozik. A tudomány vívmányainak etikai megítéléséről, a környezetvédelemről, a globalizált világ erkölcsi kihívásairól szólnak az itt tárgyalt kérdések.

A könyv menete a kerettantervhez igazodik, da a pedagógus szabadon hozhat összefüggéseket a különböző fejezetek témái között, és alternatív módon is felépítheti egy-egy téma feldolgozását. A leckék feladatait, a munkamódokat javaslatokként, lehetőségekként, ötletekként kell kezelni, melyekkel a pedagógus szabadon dolgozhat, használhatja kiindulási alapként, vagy elhagyhatja, az adott helyzethez, csoporthoz, az iskola jellegéhez igazítva.

II.1.2. A tankönyvi fejezetek és leckék szerkezete és alkotóelemei

A tankönyv három részből áll. Az első rész maga a törzsanyag, mely három nagy fejezetet, egy-egy fejezet 6-8 leckét tartalmaz. A második rész a szöveggyűjtemény, mely a törzsanyaghoz kapcsolódik; attól való különválasztásának célja felhívni a figyelmet, hogy a szövegek önálló forrásként is használhatóak. A szöveggyűjtemény használatának lehetőségeire a későbbiekben visszatérünk. A tankönyv harmadik része a Projektmunka címet kapta. Ez a fejezet egyaránt segítség a pedagógusoknak és a diákoknak a projektmunka lényegének, céljának, módszereinek elsajátítására. Célja felhívni a figyelmet arra, hogy a projekt módszer ideális az etika tantárgy témaköreinek feldolgozásához, segíti a tanár számára az értékelést, ezenkívül felkészít az érettségire. A projekt módszerről és értékeléséről szintén lesz szó a későbbiekben.

II.1.3. A tankönyv feladattípusai és grafikai eszközei

A tankönyv A/4-es formátumú és kéthasábos szerkesztésű. A kéthasábos szerkesztés célja, hogy kizökkentse a tanulókat a megszokott tankönyvi keretből, kérdések és dilemmák elé állítsa, folyamatosan gondolkodtassa őket. Cél tehát, hogy a tanulók se tekintsék hagyományos értelemben vett tankönyvnek a könyvet, szövegeit megfelelő kritikával és reflektálással olvassák, kezeljék. A számozott feladatokat a kék színű kérdések és feladatok kiegészítik, ezekből a pedagógus vagy akár a tanulók szabadon válogathatnak, egy-egy feladat mélyebb feldolgozását segítve.

A tankönyvben szereplő szövegek között találhatunk szándékosan provokatív, figyelemfelkeltőt, elgondolkodtatót. A szövegek kezelésének segítéséhez a különböző célú szövegek háttérének megkülönböztetésével járultak hozzá a tankönyv szerzői.

Narancssárga háttér előtt, a konkrét, etikai értelemben informatív szövegeket találjuk, ezek a tankönyv saját szövegei, a tulajdonképpeni „törzsanyag”. Ezek mennyiségéből is jól látszik, hogy a tankönyv nem a tudásátadásra, hanem az etikai gondolkodás fejlesztésére fókuszál.

Szürkészöld háttérrel szerepelnek a forrásszövegek, az etikai témájú szövegek, idézetek. A forrásszövegek számtalan módon felhasználhatók, kiscsoportos, páros vagy egészcsoportos munkamódban. Ezek a szövegek közös értelmezésre, elemzésre várnak, a rajtuk való gondolkodás és értelmezésük segíti a fiatalok etikai gondolkodásának fejlődését.

Szürke háttérrel azokat a szövegeket látták el a szerzők, melyeket gondolatindító, provokatív, szántak, amelyek elindíthatnak egy vitát, beszélgetést, valamint állásfoglalásra sarkalnak.

A Szöveggyűjtemény egy-egy szövegét a leckéknél ajánljuk, de fontos kiemelni, hogy ezek az anyagok más módon is használhatók. A tankönyv azért tartalmaz ilyen nagy mennyiségben forrásszövegeket, hogy ezzel külön is támogassa a pedagógusok munkáját. A szöveggyűjtemény önálló olvasmánylistaként is használható; a szövegek a legkülönbözőbb

módokon használhatóak fel: esettanulmányként, csoportos feldolgozásra, kutatás indításához. A szövegek sokszor nem teljesek, mert céljuk nem a szöveg szerzőjével vagy a művel való megismertetés, hanem egy-egy etikai helyzet, probléma kiemelése, a gondolatébresztés, provokálás vagy vitaindítás.

II.2. A tankönyv nagy témakörei

Bevezető

A kézikönyvnek ebben a részében konkrét használható segítséget szeretnénk adni a könyv használatához. Az első két leckét feladatról feladatra átvesszük, bemutatva a tankönyv feladatainak alternatív feldolgozását. A többi leckénél különböző ötletekkel, óratervekkel, filmelemzési tervekkel szeretnénk segíteni a pedagógusok munkáját.

I. fejezet: Az erkölcsi gondolkodás alapjai

1. lecke: Az emberi természet

Minden fejezet a ráhangoló rovattal kezdődik, mely egy idézetet és/vagy képet jelent a hozzájuk kapcsolódó kérdésekkel. Ezek akár hosszabb beszélgetést is elindíthatnak, céljuk a gondolatébresztés, a megérkezés egy-egy témához.

Az **1. feladatban** található képek használatának lehetséges alternatívája például: Kiscsoportban kiosztunk a diákoknak egy-egy képet: Nézzenek utána az interneten, milyen állat lehet a képen! Milyen emberi viselkedésre emlékeztető szokásai vannak ezeknek az állatoknak? Mi lehet az, amiben az ember viselkedése – emberi mivoltából fakadóan – eltér. (Pl.: Szarvasok viadala: az emberek között is előfordul, hogy megküzdnek a szerelmükért, de míg a szarvasoknál ez csak ösztönös, egy-egy alkalomra szóló választás, addig az ember képes tudatos döntés alapján monogám kapcsolatban élni egy életen át.)

A **2. feladatban** (11. o.) található idézetek feldolgozása is több módon lehetséges.

Javaslat: Érdekes letölteni a pdf verziót az OFI honlapjáról, mert így lehetőség van a szövegek kimásolására (http://tankonyvkatalogus.hu/site/kiadvany/FI-504031101_1).

Ebben az esetben előre ki lehet osztani az idézeteket kiscsoportos feldolgozásra. A tanulók a kiscsoportokban megbeszélhetik, hogy egyetértenek-e a különböző idézetekkel, majd egész csoportban megvitathatják, mire jutottak. Valószínűleg ez legalább egy teljes tanórát igényel, mely során sok, az emberi természettel kapcsolatos gondolat, téma felmerül és feldolgozásra kerülhet.

A **3. feladat** a természet és civilizáció. Az ehhez tartozó két szövegrészt (Szgy. 114–115) kettő vagy négy kiscsoportban is fel lehet dolgozni, a magány, az emberi civilizációtól való elszakadás élményéből kiindulva, összehasonlítva a két típusú élményt (egyedül az űrben – egyedül egy lakatlan szigeten).

A legtöbb esetben van lehetőség egy-egy feladat dramatikus feldolgozására. A **4. feladatban** például el lehet játszani interjúkat a különböző életmódok követőivel. Ez segít a tanulóknak érveket gyűjteni, más nézőpontba helyezkedni.

Az **5., Ember és környezete feladat** bőséges lehetőséget nyújt a kitekintésre. Internetes kutatómunkával utána lehet nézni a környezet kímélése érdekében tervezett találmányoknak. Ki lehet adni projektfeladatként egy a környezetvédelem jelentőségét hirdető kampányt.

Dramajáték: Játékos formában összehívjuk a világ vezetőit. A diákok feladata, hogy kiscsoportban állítsanak össze egy 5 perces beszédet, amelyben meggyőzhetik a világ vezető hatalmainak képviselőit a környezetvédelem fontosságáról. Milyen módszereket és eszközöket használnának?

Az **Összefoglaló** feladatok mindig több lehetőséget kínálnak a feldolgozásra. A könyvben szereplő fogalmakat lehetséges egy közös fogalomtárban összegyűjteni, a tanulóknak kiosztva fejenként két-két fogalmat. Így év végére összeállhat egy fogalomtár, ami az etikából érettségizők segítségére lehet, és a többieknek sem haszontalan.

A tankönyvben lévő **Ajánlók** egyszerre szólnak a diákoknak és a pedagógusnak, segítségképpen a témák feldolgozásának színesebbé tételéhez.

A **Kutatási feladatok** is lehetséges projektként dolgozhatók fel, érdemes azokat csoportfeladatnak kiosztani.

A **Töprengő** kérdéseire általánosságban érdemes felhívni a diákok figyelmét. Ezek az egyéni gondolkozást, a téma „hazavitelét” kívánják elősegíteni.

A **Projektötletek** az érettségi projektfeladatok szerint készültek, így az érettségizőket segítik a felkészülésben, a többi tanulót pedig a témákban való elmélyülésben.

2. lecke: A jó és a rossz

A második lecke az etika alapkérdésével foglalkozik – a jóval és a rosszal, valamint az ezek közötti különbségtétel kérdésével. Ez a téma bőséges lehetőséget nyújt a szabad filozofálásra, beszélgetésre. Az ilyen beszélgetések vezetésénél nagyon lényeges, hogy a tanár megfelelően kommunikálja saját értékrendjét, tudatában legyen annak, hogy ebben az esetben az ő véleménye is csak egy a többi, azonos szintű vélemény között. A beszélgetés végén nem fogalmazhat meg egyetlen elfogadható igazságot, megfelelően kell kezelnie saját értékrendjét.

Az **1. feladatban** számtalan olyan fogalmat találhatunk, ami a fiataloknak nem sokat mond. A szöveg tömörsége félreértésekhez vezethet, így ilyen esetekben érdemes internetes kutatómunkaként kiadni egy-egy fogalom tisztázását, akár óra közben okostelefonnal. (Pl.: erény, bűn, jó, rossz, etika, erkölcs, agresszió.)

Mivel az agresszió nem egyenlő a bűnnel, így érdemes ezt a kérdést külön tisztázni, az agresszióról mint a túléléshez szükséges, etikailag semleges energiáról beszélni. Ki lehet térni

az agresszív, a passzív és az asszertív viselkedésre. Link: <http://semmelweis.hu/klinikai-pszichologia/files/2012/06/perczelfd-asszertivtrning2010.pdf>

A lecke témája a mai fiatal generációk számára elvontnak és nehezen érthetőnek tűnhet. A **3. feladatban** önmagunk legyőzése egy olyan kérdés lehet, ami egy 17-18 éves számára nem egyértelmű. Ilyen esetekben egy, a témával foglalkozó film sokat segíthet, mert a fiatalok nyelvén beszél, és viszonylag rövid időn belül mélységében be tud mutatni, átélhetővé tud tenni egy-egy emberi válságot.

Az ehhez a feladathoz kapcsolódó szövegrészlet a *Nyomorultak* című könyvből inkább abban segít, hogy lássuk a jó és a rossz értelmezésének relativitását, érzékeljük, hogy a társadalmi szabályok, a társadalom ítélete és a valódi moralitás nem mindig van összhangban egymással. Érdekes ebben az esetben mindmap-szerűen „feltenni” a szereplőket a táblára. Először a társadalmi szerepüket:

prostituált	szökött fegyenc	kocsmárosék

Elsőként vizsgáljuk meg ezeket a szerepeket a társadalom szempontjából! Írjunk alájuk véleményeket, elképzeléseket!

Ezek után írjuk le a karaktereket névvel:

Fantine, a prostituált	Jean Valjean, a szökött fegyenc	Thénardierék, a kocsmárosék

Írjunk össze róluk mindent, amit tudunk, majd vizsgáljuk meg a viszonyukat Cosette-tel, a 8 éves kislánnyal!

Vizsgáljuk meg a szándékokat és a tetteket a jó és a rossz szemszögéből!

A **4. feladat** szövegrészének paradox mondanivalója értelmezésre szorulhat, ezért érdemes egy rövid páros feladatot adni, amelyben a diákok értelmezhetik és megvitathatják, hogy egyetértene-e a szöveggel. Mi a személyes véleményük róla? Esetleg tapasztaltak-e már olyan helyzetet, amiben teher volt a szabad választás? Ez segít előre átgondolt érveket gyűjteni a disputához is.

Több témához kapcsolódóan felhasználható a *Mátrix* című film. Neo megismerte a valóságot, ami végtelenül sötét és kietlen. Smith ügynök felajánlja neki, hogy visszatérhet a Mátrixba, ahol semmiben sem ő dönt, de az élete pontosan meg van tervezve, kényelmes, és megvan számára a szabad döntés illúziója. Cypher azért árulja el a csapatot, mert erre a biztonságra vágyik, a szabad akarat elvesztése számára a biztonság. Ez a téma több kérdést is felvethet.

Melyik a jobb: boldog tudatlanságban, vagy az igazság birtokában, de sokkal nehezebben, fájdalmak és szomorúság között élni?

Az **5. feladat**, A Philip Zimbardo-féle börtönkísérlet, bár nagyon jó téma, sok szempontból megkérdőjelezhető. Többek között a minta alacsony száma és a kísérlet egyszeri elvégzése miatt. Érdemes a tanulókkal ezt megvitatni.

- Levonhatjuk-e egyáltalán azt a következtést ebből az egyetlen kísérletből, hogy „Még a legártatlanabb emberből is, ha olyan helyzetbe kerül, előtör a gonoszság.”? (Szgy. 117.) Számtalan szomorú történelmi példa cáfolja meg ezt a kategorikus kijelentést.
- Akár kutatómunkának is ki lehet adni a tanulók számára, hogy keressenek olyan valós helyzeteket a történelemből, amelyekben valakinek lehetősége és szabadsága volt büntetlenül valamely gonosz tettet végrehajtani, és mégsem vált gonosszá. Beszélgezzünk arról, hogy mi határozhatja meg ezt!

Az önmagunk legyőzése és ez a feladat is kifuthat arra a fontos etikai tézisére, hogy végső soron a belsővé tett etikai értékek határozzák meg a cselekedeteinket. Nem a gondolkodásunk, a szüleink és a társadalom által megtanult szabályok szerint viselkedünk szélsőséges, valós helyzetekben, hanem valódi bensőnk szerint. Ebből egy hosszabb beszélgetés indulhat el, mely az etika alapvető kérdéseire vezet minket, annak mentén, hogy mitől függ, hogy ki születik alapvetően jó (jóra hajló) vagy rossz (rosszra hajló) személyiséggel. (Van-e ilyen?) Mi befolyásolja a személyiség alakulását? Változhat-e valaki? Tudunk-e változtatni saját belső világunkon, jellemünkön? Tud-e változtatni rajta a tanulás vagy a tapasztalat?

Lényegében ez az a lecke, ami az etika alapkérdéseivel foglalkozik, az általános etikával. Az ezután következő részek a gyakorlati filozófia területeire vezetnek minket. Arról beszélnek, hogyan reprezentálódik az etika az életünkben.

A **6. feladat** a szenvedéssel foglalkozik. Ez ismét egy olyan téma, amivel szükség esetén egy vagy akár több órán keresztül lehetséges foglalkozni. A szenvedés és az ahhoz való hozzáállás az egyik legnagyobb különbség a különböző vallások között. A szenvedés fogalmának értelmezése önmagában nagy feladat. Szükséges, hogy a pedagógus ismerje a különböző vallások értelmezését a szenvedésről. A három idézet nagyon jól megmutatja az eltéréseket. Itt is érdemes saját életből hozott példákat keresni. Előfordult-e már a diákokkal, hogy szenvedtek azért, hogy valaki másnak jó/jobb legyen? Mit jelentenek azok a szenvedések, amiket Buddha említ? Mi a különbség (egyáltalán van-e különbség) értelmes és értelmetlen szenvedés között? Elkerülhető-e a szenvedés?

Mint minden kép esetében, a **7. feladat** képanyaga is számtalan módon feldolgozható. A feladatban megfogalmazott két lehetőség közül a fotók lehetnek egy a jó és a rossz harcáról szóló filmnek a plakátjai is. Miről szólna ez a film? Készítsék el a diákok Photoshoppal a film teljes plakátját, és írjanak róla rövid ismertetőt! Ez lehet a jó és a rossz szereplők harca, de lehet egy belső vívódás története, akár Anakin Skywalker küzdelmének mintájára.

Az **Összefoglaló** feladat megoldható a 3. feladat mintájára. Érdemes az előítéletek, a társadalmi ítéletek, a jogi szempontok, a szándék, és végül az igazságosság nézőpontjából megvizsgálni az eseteket. Erre is épülhet akár egy teljes óra.

3. lecke: Az ember kitüntetett léthelyzete

A harmadik lecke a könyv leginkább filozófiai része. Számtalan elvont, nehezen értelmezhető fogalommal foglalkozik, így érdemes alaposan átgondolni a módszereket és eszközöket, melyekkel ezeket a témákat fel kívánjuk dolgozni. Figyelembe kell vennünk a tanulócsoporthoz tartozó jellegét, összetételét, érdeklődését, mert túlzott filozofálással könnyen elveszíthetjük a csoport egy részének érdeklődését. A tankönyv többi részéhez hasonlóan itt is nyugodtan szelektálhatunk a témák és feladatok között. Azokkal a témákkal foglalkozzunk, melyek a diákokat valóban érdeklik, melyek már legalább néhányukban felmerültek! Könnyen lehet, hogy a legtöbb kérdéssel már foglalkoztak, csak nem tudtak róla, így érdemes saját tapasztalatból kiindulva feldolgozni: Volt-e már olyan élményetek, amikor eljutottatok teljesítőképessegetek határáig? Mit tapasztaltatok ekkor? Volt-e már transzcendens élményetek? Ezek a kérdések természetesen annyira mélyek és személyesek, hogy óvatosan kell hozzájuk nyúlni.

Ráhangelődés: A Heisenberg-idézetnél (18. o.) érdemes elidőzni, hiszen több tudós életútját leírja, összefoglalja. Érdemes akár kutatómunkára kiadni a tanulóknak, hogy keressenek megtért tudósokat, és próbálják megtalálni hívővé válásuk okát. Ezután vitassák meg, hogy egyetértene-e velük! A tudomány és a hit összefüggései megvitatásának nem az a célja, hogy megtérítsen bárkit is, hanem hogy eloszlassa azt az tévhitet, hogy a tudomány és az istenhit ellentétben állnak egymással.

Ki mondta? A tanulók csoportokban keressenek Istenről szóló idézeteket ismert tudósoktól! Olvassák fel az idézetet és néhány életrajzi adatot az adott személyről! A többi csoportnak ki kell találnia, kiről lehet szó.

A **2. és 3. feladat** témájához jól kapcsolódik az *Ízek, imák, szerelmek* című film, mely az interneten is elérhető.

Kérdések a filmhez:

Miért indult útnak Liz?

Mit keres, és végül mit talál meg?

Miben más ez a film, mint egy átlagos szerelmesfilm?

Hogyan jelenik meg Isten/a transzcendens a filmben?

4. feladat: Világethosz. A Világvallások Parlamentjét mi magunk is összehívhatjuk drámajáték formájában. Ez több szempontból is jó megoldás, hiszen így a vallások témakörét összekapcsolhatjuk jelenlegi témánkkal. Több órát átívelő projektfeladat lehet, hogy a tanulókat kiscsoportokba bontva megbízzuk egy-egy vallás megismerésével, azzal a céllal, hogy a majdan összehívásra kerülő Világvallások Parlamentjén nekik kell képviselniük az adott vallást. Ehhez szükséges megismerniük a vallást, és meg kell vizsgálniuk a törvényeit, abból a szempontból, hogy melyek tehetők egyetemessé. A parlamenti ülés első pontjaként minden vallásnak be kell mutatkoznia röviden, hogy mindenki mindegyik vallást megismerje.

Miután kialakítottunk valamilyen közös törvénykönyvet, megnézhetjük a tankönyvben, hogy a valóságban mik lettek a közös értékek, egyetértünk-e ezekkel, illetve mennyire látjuk megvalósulni őket.

4. lecke: Szeretet, együttérzés

Az **1. feladat** előtt érdemes egy teljesen szabad asszociációs gondolatérképpel indítani az órát. A tábla közepére vagy egy flipchart papírra felírjuk a *szeretet* szót, és a tanulók bekiabálással, bemondással elmondhatják, kinek mi jut eszébe róla először. Ezután foglalkozhatunk az így összegyűjtött fogalmak csoportosításával, majd ilyen módon juthatunk el ahhoz, hogy mi az erény, és a felsorolt fogalmak között melyek a szeretethez kapcsolódó erények. Így konstruktív módon, a tanulóban magában alakul ki a fogalom, és mélyebben megértheti, mit értünk erény alatt.

A **2. feladat** idézeteit is érdemes szétvágni, majd páros feladatban kiadni. Időt kell adni a pároknak, hogy átbeszéljék az álláspontjukat, elmeséljék saját tapasztalataikat az idézethez kapcsolódóan, majd közösen sorra vehetjük és megvitathatjuk az idézetet. Biztosan lesz olyan idézet, ami hosszabb beszélgetést indít el, nyugodtan szánjunk rá időt! Ebben az esetben nem cél, hogy végigvegyük az idézeteket, hiszen a közös beszélgetésben mindenki részt vehet, senkinek nem kell kirekesztve éreznie magát. Nyilván azoknál a pontoknál időzünk el jobban, melyek a csoportot jobban érdeklik.

A **3. feladatban** a Rembrandt-kép elemzését érdemes a tankönyv nélkül elkezdni. Kivetíthetjük a képet, elmondhatjuk, feleleveníthetjük a bibliai történetet, és közösen elemezhetjük a festményt, sorban haladva a szereplőkön, egészen az apáig, ahol kicsit jobban elidőzünk. Fontos, hogy a műelemzéseknél sok pozitív visszajelzést adjunk, hiszen rossz válasz nincs, és mindenki beleláthat valamilyen mélységet a képbe. Nem is beszélve arról, hogy etikaórán fontosabb, hogy a diák talál-e önmagával, a saját életével párhuzamba vonható jelentést, mint az, hogy műelemzés szempontjából megállja-e a helyét, amit mond.

Ezután térhetünk rá a könyvben szereplő elemzésre, és beszélgethetünk róla, összehasonlítva a saját elképzelésünkkel.

A **4. feladatnál** elbeszélgethetünk az iskolai közösségi szolgálatról. Megkérdezhetjük a tanulókat az addigi élményeikről, illetve népszerűsíthetjük egy kicsit a segítő önkéntességet, beszélgethetünk az iskolai közösségi szolgálat eredeti céljáról. Ehhez levetíthetünk beszámolókat az internetről: <https://www.youtube.com/watch?v=S1U9twRLdpQ>

Tanároknak:

<http://www.kozossegi.ofi.hu/Contents/ShowContentByTitle?title=Tan%C3%A1rok%20tan%C3%A1rnak>

Az **5. feladat** idézetei nagyon tömörök és nehezen érthetők egy mai gimnazista szemével. Feladat: Válassz ki egy mondatot az idézetből, ami leginkább megfog, vidd magaddal egy hétre, ízelelgesd, értelmezd, esetleg nézz utána, honnan való az idézet! Ez segítheti a közös értelmezést.

5. lecke: Az erkölcsi döntés

Az út mint életszimbólum lehetőséget ad egy önismereti, önvizsgálati feladathoz. Ehhez használhatunk A/3-as papírt vagy csomagolópapírt és mindenféle eszközt, ami a rendelkezésünkre áll (matricák, szalagok, termékek, levelek). A feladat egyszerűen is megoldható tollal, ceruzával, mindenkinek a kreativitásához mérten.

Rajzoljunk egy utat, ami az eddigi életünket szimbolizálja! Az út vezethet virágos réten, lehet autóút, aszfaltos vagy földes. A lényeg, hogy a tanulók teljesen szabadon használhassák a képzeletüket. Ez egyéni munka, mindenki magában elvonulva készítse a rajzot, és hagyjunk rá egy teljes órát! Be lehet tenni alá halk zenét, ez csökkenti a beszélgetés kényszerét. Azért fontos, hogy hosszú időt szánjunk a feladatra, mert az elménk lassan kezd el valóban magába fordulni. Az út az életünk, a feladatunk pedig átgondolni és ábrázolni a legfontosabb eseményeket, jelképezni egy kanyarral, útelágazással, szakadékkal, híddal az életünk egy-egy fordulópontját. A képet bármilyen módon dekorálhatjuk, szépíthetjük. Ez a feladat fejleszti az önismeretet, és kiindulópontja lehet egy hosszabb beszélgetésnek. Senkinek nem kell részletesen elmondania mi mit jelent a rajzán, de beszámolhat az élményről, vagy megmutathatja olyannak, akinek szeretné. Ezzel a feladattal ráhangolódhatunk a múltbeli döntéseink értékelésére, hiszen segít eszünkbe juttatni fontos dolgokat.

Az 1. feladathoz Fórumszínház: A tékozló fiú éhezve üldögél egy fa alatt az út mentén. Leül mellé egy idős vándor. Látja, hogy a fiú éhezik, ad neki a kenyereből. Beszélgetni kezdenek, és a fiú elmondja, hogy mi történt, és hogy most arra gondol: nem térhet haza a családjához. Egyébként is mit mondana? Az öreg (a csoport) feladata meggyőzni őt, hogy merjen hazamenni, megindokolni, hogy miért, és segíteni neki abban, hogy miket mondjon az apjának.

A 2. feladat idézetei olyan mélyek, hogy érdemes őket először egyénileg elolvasatni, és utána közösen értelmezni.

A 2. és 3. feladatra egyaránt vonatkozik, hogy az etikaórák színvonala sokban múlik azon, a tanár mennyire tudja a különböző témákat közel vinni a tanulók életéhez. Éppen ezért ebben az esetben is fontos, hogy feltegyünk személyes kérdéseket, a megfelelő formában természetesen: Például: Ki mi alapján szokott döntést hozni? Alaposan átgondoltak a komolyabb döntéseitek, vagy impulzívok, az érzéseitek határozzák meg őket? Ezek a fejezetek nagyon elvont témákat dolgoznak fel, általánosságban, hiszen a könyv több iskolatípushoz készült. Az etikatanár feladata, hogy ezeket az elvontabb témákat a tanulókhoz közel hozza, életszerűvé tegye. Többek közt ebben próbál segíteni a kézikönyv.

A 4. feladatban ismét lehetőség van a dramatikus feldolgozásra. 2–4 kiscsoportra osztva az osztályt feladhatjuk nekik a feladatot, hogy állítsanak össze egy jelenetet. Az egyik (vagy kettő) középpontjában az előítéletesség álljon, míg a másik (kettőjében) az öngazolás. A jelenetek lehetőséget adnak az elemzésre, a pozitív kimenet közös kitalálására, eljátszására.

Az 5. feladatban érdemes visszatekinteni a Zimbardo-kísérletre. Mennyivel más képet mutat az emberi természetről a fiatal német katona viselkedése! Ezek azok a pillanatok a

világban, amikor az erkölcs megnyilvánul. Jacques Derrida szerint az erkölcs ezekben a pillanatokban létezik egyáltalán. Érdekes elbeszélgetni a képről, mert az etika lényege mutatkozik meg ebben a történetben.

A **6. feladat** történeteit, dilemmáit le lehet cserélni az osztályhoz, csoporthoz jobban illő dilemmákra. Egy pedagógus jól ismeri a csoportját. Fontos ugyanakkor, hogy olyan történetet keressünk, ami nem történt meg az osztállyal. Nem szabad elfelejteni, hogy az etikatanár nem pszichológus, az etikaóra nem terápiás foglalkozás, nem pszichodráma. Törekedni kell rá, hogy senki ne kerüljön abba helyzetbe, hogy magára ismer. Ez az egyik legnehezebb és legkockázatosabb része az etikatanításnak.

6. lecke: A felelősség dilemmái

A felelősség fogalma a mai fiatalok számára nagyon elvont és megfoghatatlan, ezért érdemes az óra elején egy gondolattérkép vagy más módszer segítségével összegyűjteni, mi jut eszükbe róla, és közösen tisztázni jelentését.

Az **1. feladat** *A felelősség dilemmái* című leckéhez kapcsolódó két szöveggyűjteményi történetről, különösen Sztehlo Gábor történetéről érdemes hosszan elbeszélgetni. Ez ismét egy olyan történet, ami nem elméleti, nem kitalált, és az erkölcs igazi, valós megjelenéséről szól. Az irracionális erkölcsről van szó, ami sok gondolkodó szerint az erkölcs legmagasabb, posztkonvencionális szintje (Kohlberg).

A **3. feladatban** nagyon rövid szövegrész van a resztoratív szemléletről. Érdemes a kérdések átgondolás előtt kiscsoportban kiosztani kutatómunkának, hogy a diákok mélységében megismerjék a módszert, mélyebben át tudják érezni a helyzeteket. A szemlélet megértése és további esetek beemelése a hétköznapi konfliktuskezelésben is mintát vagy segítséget adhat a tanulóknak.

A resztoratív szemléletről a gyakorlatban – az alábbi linken olvashatnak:

http://epa.oszk.hu/00000/00035/00153/pdf/EPA00035_upsz_2012_07-08_143-157.pdf

A **4. feladat** képei alapján a tanulók kiscsoportban készíthetnek videoanyagot, híradórészletet szerkeszthetnek, vagy interjút készíthetnek a képek szereplőivel.

Az **Összefoglalásban** szereplő mondatok alkalmasak dramatikus feldolgozásra is: kis cetlikre felírjuk a mondatokat, 3-4 fős csoportokban húznak a tanulók, és előadnak egy jelenetet, aminek a zárómondata az adott mondat lesz.

A felelősség kérdése gyakran felmerül etikaórán a különböző témaköröknél, így ezt a leckét több leckével együtt is feldolgozhatjuk. A tudatos fogyasztás, a környezetvédelem, az emberi kapcsolatok, a technikai fejlődés – ezek a témák számtalan felelősségdilemmát tartogatnak, így ezek jól összekapcsolhatóak.

Két link a felelősségről:

https://www.youtube.com/watch?v=KfANs2y_frk

http://gasztrohos.blog.hu/2018/03/01/az_elelmiszeripar_kedvence_az_esoerdo_ellensege_a_palmaolaj#more13707210

7. lecke: Önismeret, önértékelés, önmegvalósítás**Önismeretet segítő feladatok:**

Az **1. feladat** tükörpéldájához jól illeszkedő feladat, hogy mindenkinek kiosztunk egy nagyobb lapot és egy darab alufóliát. Ez az alufólia jelképezi a tükröt. Az alufóliát a tanuló akármilyen módon felragaszthatja a papírra (díszes régi tükör, tó stb.), a „tükör köré pedig ábrázolja azokat a dolgokat, amiket a legfontosabbnak tart magából. Ezek lehetnek jó vagy rossz dolgok is, illetve lehet rajzolni is, de bármilyen kreatív ötlet belefér (termések, csokipapír stb.)”.

Forrószerk. Ezt a feladatot lehet több órán keresztül játszani, vagy egy-egy alkalmas órán elővenni. Egy széket teszünk a terem közepére, ahova bárki beülhet (aki akar), a többiek pedig kérdezhetnek tőle. A lecke eleji idézetre hivatkozva: itt valóban megmosdhatunk mások arcában. Nagyon fontos, hogy aki a székben ül, mondhat nemet a válaszadásra. Ez a feladat az önismeret mellett a közösséget is fejleszti, hiszen sokkal jobban megismerhetik egymást a tanulók.

Levél magamnak. A **2. feladatban** feltett kérdéseket megválaszolhatják a diákok levélben is, amelyet a 25-30 éves önmaguknak írnak.

A **6. feladatban** fontos, hogy hagyjuk a tanulókat vitatkozni, akár felháborodni Maslow elképzelésén. A két példa (Caramel és Alexa) is mutatja, hogy az önmegvalósítás lépcsőfokai átugorhatók, és az ehhez szükséges erő éppen a morál.

A **7. feladatnál** a közléssorompókat olvasva biztosan számtalan személyes példa fog előkerülni, amelyek kibeszélésére érdemes időt hagyni, akár egészcsoportos, akár kiscsoportos formában. Dramatikus formában el is játszhatunk néhány ilyen beszélgetést.

Az önismereti részt jól kiegészítheti szeretetnyelvünk megismerése. Ez segít magunkat és másokat jobban megismerni, megérteni és kapcsolatainkat jobban kezelni. A szeretetnyelvekről bővebben az alábbi linken olvashatnak a diákok, illetve itt található egy online vagy nyomtatva kitölthető teszt is. Az önismeret témáján túl a párkapcsolat témájánál is felhasználható a teszt.

<http://static.kgyt.hu/love.html>

8. lecke: Jólét, jóllét, boldogság

Nádas Péter szereplőjének boldogság-értelmezése (**2. feladat** Szgy. 125.) jó kiindulópontja egy beszélgetésnek, akár a dalai láma (**1. feladat**) nyilatkozatával párhuzamba hozva.

A boldogságról számtalan módon lehet beszélni. Érdemes itt is gondolatértéket alkalmazni, hisz annyfajta elképzelésünk van a boldogságról. A dalai láma idézetének kapcsán érdemes elbeszélgetni arról, igaznak tartjuk-e, hogy az élet célja a boldogság. Utánezethetünk a tanulókkal, hogy mely vallás mit mond arról, mi a boldogság. Hogyan

viszonyul a mi boldogságunk másokéhoz? Így lényegében egy arisztotelészi fejtegetésbe megyünk bele, amivel megmutathatjuk, mi köze is van az etikaórának a filozófiához.

Az **5. feladathoz** kapcsolódóan lehetséges projekt munkát kiadni, amelyben a tanulók csoportokban valamilyen hasonló akciót dolgoznak ki. Erre választhatják valós esemény megszervezését (a Föld napja, szakmai nap, a kommunizmus áldozatainak napja stb.), de lehet fiktív feladat is. Vagy a tervek minősége alapján dönthetik el a megvalósítást.

Jólét vagy jóllét? – kiosztható szöveg egyéni/csoportos feldolgozáshoz

A szerencsecsináló asszony

„A szerencsecsináló asszony, ahogy férjei és barátai nevezték, üzleti érzékét már gyerekkorában megmutatta: az iskolában maga fűzte nyakláncokat árusított, tanulás helyett selyempapírt szállított a virágárusoknak. Ma drága műkincsekkel teli galériái vannak Los Angelesben, Párizsban és New Yorkban. Telekvásárlással kezdte. Míg mások a Balatonban lubickoltak, ő az eladó házakat mustrálta a parton. A napirendje ma is szoros. Repül, vitorlázik, száguld egyik galériájától a másikig, hogy ellenőrizze az üzletmenetet. Jól ismert, sikeres üzletasszony, fáradhatatlan szervező.

Szerencsecsináló asszony – vélekednek róla ismerősei. Mindkét férje hatalmas karriert futott be mellette. Az első házasságában hat házat és két telket hoztak össze műgyűjtő férjével. A második férj festő. Amikor megismerték egymást, 800 forintért keltek el a képei, amikor elváltak, 8000 dollárt kérhetett el egy-egy munkájáért. Második férje mérhetetlen bőkezűséggel hálálta meg sikereit. A kifinomult ízlésű gavallér mindent megvett neki, amire csak ránézett. Tizenhat évi együttlétük alatt az asszony 27 autót kapott tőle, mert a rajzolókirály, ahogy ekkoriban nevezték, feleségéhez hasonlóan szerfelett vonzódott az autókhoz.” (Nyíri Tamás – In: Lányi–Jakab: *Erkölcsei esettanulmányok*. AKG, Budapest, 1999.)

- Szerencsés-e a szerencsecsináló asszony?
- Kit nevezünk sikeres embernek?
- Boldog lehet-e a történetben szereplő asszony?

II. fejezet: Egyén és közösség

9. lecke A kapcsolatok etikája

A következő két téma feldolgozásakor érdemes kiemelni és tisztázni az intimitás fogalmát, mert a barátság és a szerelem fejezetben is felmerül. Az intim kapcsolatot a barátság kapcsán tágabb értelemben, míg a szerelem fejezetben a szerelemre vonatkoztatva használja a könyv. Valószínűleg a fiatalok számára is a szerelemmel összefüggésben értelmezhető elsősorban – ezért érdemes a jelentését az óra elején tisztázni.

A **2. feladat** hosszabb közös értelmezést kíván a pedagógussal közösen. A szociometria, a két tanulmány közös értelmezése, a tanári magyarázat szükséges lehet.

Az olyan intimebb, életközeli témánál, mint amilyen **3. feladatnál** előkerülő barátság, az a legszerencsésebb, ha egy közös beszélgetés kezdődik, személyes történetekkel, tanulságokkal. Ezeknek a beszélgetéseknek a tanár is egy résztvevője lehet, aki a saját életéből oszt meg történeteket, partnerként. Ehhez természetesen szükséges az erre alkalmas és nyitott tanári személyiség, de hatékonyságában mindenképpen hasznosabb.

A **4. feladatban** említve vannak a konfliktuskezelési technikák. A dramatikus feldolgozás előtt érdemes ezt kiadni külön feladatként, hogy a diákok akár csoportokban nézzenek utána ezeknek a technikáknak. Ebben az esetben a konfliktust az adott csoport a maga által kikutatott technikával oldhatja meg.

Javaslat: Általában azoknál a feladatoknál, ahol idézetekkel dolgozunk, kiscsoportban érdemes külön papírokra kimásolni az idézetet. Sokszor előfordul, hogy képekkel izgalmasabbá tehetjük ezeket a feladatokat. Az internet tele van a barátságról szóló mémekkel. A mémek azért nagyon jó eszközei az oktatásnak, mert a mai fiatalok nyelvén beszél, egyszerre vizuális és szöveges, valamint az ő gondolkodásmódjukat követi. Javasolt oldal: <https://9gag.com/> Esetleg a Google képkeresőjébe beírjuk: magyar mémek barátság.

A képeket ugyanúgy kioszthatjuk kiscsoportban, a tanulók értelmezhetik és beszélgethetnek róla.

6. feladat: a férfi női barátság kérdése alkalmas téma egy egész órás disputára. Ha az osztály nem gyakorlott még ebben a módszerben, érdemes olyan témát választani, ami nem vált ki heves ellentéteket. Ez a téma is ilyen.

10. lecke: Párkapcsolat, szerelem

Az **1. feladathoz** lehetséges a *Szívdesszert* részleteit egy párkapcsolat íve szerint csoportonként sorba rendezni és akár eljátszani minden csoportnak a maga elképzelését. Milyen sorrendben következhetnek az idézetek?

A **2. feladat** nagyon érzékeny témát érint. Alapos tanári felkészülés kell az óra levezetéséhez, hiszen az osztályban lehetnek érintettek. Ilyen esetekben érdemes a példát legalább korban távolítani, és hozzáfűzni, hogy a szereplők pl. egyetemisták. Esetleg térben távolabbra helyezni, pl. hogy az eset egy angliai gimnáziumban történt. A témahívó kép mai fiatal festőművész alkotása, alkalmas a ráhangolódásra.

A **3. feladat** feldolgozásának lehetséges alternatívája, hogy a tanulók kiscsoportban megbeszéljék a helyzeteket, és narrálva előadják: Két tanuló játssza a veszekedő párt, egy harmadik narrál, és így mutatják be a kommunikációs módszert. Itt vissza lehet térni a *Közléssorompók* cikkhez (Szgy. 124).

A feladatot közös megbeszéléssel lehet zárni.

A párkapcsolati rész kiegészülhet még egy témával: mi történik egy párkapcsolat végén. Ehhez ajánljuk a következő két számot, amelyek szövegének elemzésével elbeszélgethetünk a párkapcsolatok végéről és arról, ami utána jön.

Adele: Hello, Someone like you

A szövegek angolul és magyarul is megtalálhatóak az interneten.

Kiegészítés: Óravázlat – párkapcsolat

Tantárgy: etika	
Évfolyam: 11. osztály	Készítette: Dobai Eszter
Témakör:	Az óra anyaga:
Szeretetkapcsolatok	Szerelem, párkapcsolat
Az előző óra:	Következő óra:
Barátság	
Módszer:	Szemléltető eszközök:
Csoportos megbeszélés, filmelemzés, tapasztalatok	Laptop, projektor, internetkapcsolat

Célok: Párválasztás. Felelősség a társunkért, tetteinkért. Szexuáletika. Különbség férfi és nő között. Vágyak, kötelességek, tisztesség. A párkapcsolat problémái.

Idő (perc)	Tevékenység, tanegység	Módszer, tartalom	Célok	Megjegyzés, szemléltetés
3 perc	Óraszervezés			
6 perc	Egész-csoportos beszélgetés	A téma bevezetése. Mit gondoltok, mi a jó párkapcsolat titka? Ti hogyan választotok párt magatoknak? Mik a legfontosabb szempontok?	A csoport figyelmét felkelteni a téma iránt, felébreszteni a személyes emlékeket.	
7 perc	Csoportmunka	Három kiscsoportban dolgozunk. Felvezető szöveg: A mentálhigiénés szakemberek szerint az érett szerelem három alapköve az intimitás, az elköteleződés és a szenvedély. A három csoport körbejár egy-egy fogalmat. Miért lehet fontos egy párkapcsolatban az intimitás (mit jelent?), az elköteleződés és a szenvedély?	A három érték fontos összetevője az egészséges és érett párkapcsolatnak. A beszélgetés folyamán a csoportoknak el kell gondolkozniuk egy-egy tényező jelentőségén. Adott esetben olyannak kell a szenvedély mellett érvelnie, akire ez az érzelem kevésbé jellemző, és az elköteleződés mellett annak, aki ezt eddig nem tartotta fontosnak.	

7 perc	Közös megbeszélés	Mire jutottak a csoportok? Hozzuk össze a három dolgot! Milyen veszélyeket rejthet, ha valamelyik hiányzik?	A csoportnak sikerül felismernie mindhárom tényező jelentőségét, és ez alapján esetleg megvizsgálják a jelenlegi párkapcsolatukat.	
3 perc	Filmelemzés szempontjai <i>A Tegnap éjjel</i> című film egyik jelenete	Miről szól a jelenet? Milyen vádak hangoznak el a felektől? Milyen tipikus reakciókat ismersz fel? Mi az, ami tipikusan női és tipikusan férfi viselkedés? Kinek van igaza?	A tanulók felkészítése a film jelenetének figyelmes megtekintésére. Figyelmük fókuszálása.	
10 perc	Filmrészlet			Részlet megtekintése a <i>Tegnap éjjel</i> c. filmből: 7:14–12:40 perc
12 perc	Beszélgetés a filmről	A filmhez feltett kérdésekről beszélgetünk.	A cél az, hogy a tanulók felismerjék a veszekedés tipikus pontjait, megtaláljuk, hol csúszik el egymás mellett a pár kommunikációja, milyen hibákat követnek el. Eközben sok minden kiderülhet a tanulók értékrendjéről, ütköztethetjük elképzeléseiket.	

Dramatikus feldolgozási lehetőségek irodalmi alkotások alapján (vers és dráma)

(Készítette: Nyári Arnold)

JÓZSEF ATTILA: *Mikor az uccán átment a kedves*

1. A tanteremben toljuk szét a padokat és az asztalokat! A székeket tegyük körbe!
Olvassuk el József Attila versét!
2. Próbáljuk megalkotni azt az utcaképet, amit ez a vers leír! Nem szükséges kortörténeti utazást csinálnunk, lehet ez egy mai utca, viszont mindenki válasszon szerepet a képen! Akár úgy is megalkothatjuk, hogy a nő nincs a képen, de jelöljük ki pontosan a helyét, és azt is, merre megy!
3. Amikor elkészítettük, nézzünk rá, az esetleges ellentmondásokat próbáljuk meg kiküszöbölni!
4. Ezután egyénileg készítsük el a saját szereplőnk szerinti 90 másodperc történéseit!
Ügyeljünk a legkisebb mozdulat beállítására is! Különösen azt rögzítsük, hogy a tekintetünk milyen utat jár be, ki, mire figyel!

5. Amikor elkészültünk, valaki kívülről olvassa fel a verset, míg a többiek játsszák le a jelenetet! Kérjünk segítséget (akár tanártól is), hogy valaki akár csak egy telefonnal is vegye fel a montázst!
6. Később, ha valakinek van készsége hozzá, zenét is lehet vágni a felvétel alá. Több stílus is kipróbálható.
7. Párokban próbáljuk megírni a költő vagy a lány aznapi naplórészletét!

W. SHAKESPEARE: *Rómeó és Júlia*

(IRODALOM 9. tankönyv és szöveggyűjtemény alapján)

1. A tanteremben toljuk szét a padokat és az asztalokat! A székeket tegyük körbe! Bemelegítésként jelöljük ki az egyik széket a körből! Ez a szék a játékban kezdőpont lesz. A játékban számít a gyorsaság. Próbáljunk minél hamarabb úgy átrendeződni, hogy közülünk a legmagasabb üljön a kijelölt székre, majd csökkenő sorrendben a többiek is helyezkedjenek el! Ha sikerült, próbáljuk ki ezt más rendezőelvek szerint:
  - lakóhely házszáma szerint;
  - tenyérméret szerint;
  - ébredési időpont szerint;
  - hajhosszúság szerint;
  - születési dátum szerint.
2. Helyezzünk két nagyméretű csomagolópapírt a kör közepére! Az egyikre írjuk fel:
  - Egy 15 éves fiatal eldöntheti, hogy...A másikra:
  - Egy 15 éves fiatal nem döntheti el, hogy...Mindent írjunk fel a papírra, ami eszünkbe jut, semmit ne vétózzunk meg!
3. Keressük meg a papírra felírtak között az összefüggéseket! Próbáljuk meg csoportosítani ezeket! Nevezzük el ezeket a csoportokat!
4. Alkossunk 3-4 fős kisebb csoportokat! Egy-egy csoport készítsen állóképeket, amelyeken a korábban összegyűjtött témák legproblematikusabb pillanatait mutatják meg! A csoportok mutassák meg egymásnak a képeket!

KITEKINTÉS: Keressünk olyan példákat, amelyek a gyerekek jogait és kötelezettségeit mutatja be különböző kultúrákban! Nézzünk utána annak is, hogy történelmi koronként hogyan változtak ezek!

5. Próbáljunk ki egy helyzetet! Egy fiatal titokban találkozgat valakivel, aki nagyon tetszik neki. A szülei rájönnek, és tiltani próbálják a kapcsolatot. Ketten játsszák el a szülőt és a gyermeket, a többiek pedig figyeljék őket! Tapssal megállítható a jelenet,

és szerepet is lehet cserélni. Ha van rá lehetőség, akkor mindkét szerepet kipróbálhatja egy személy.

6. Alkossuk meg Rómeó szobrát, aki (mint a színdarab elején) reménytelenül szerelmes Rozáliába! Eddig még csak látta, de nem beszélt vele. Ha ezt megalkottuk, mint Rómeó barátai, lépünk hozzá a veronai főtéren! Próbáljuk megvigasztalni, hogy kizökkentsük ebből az áldatlan állapotból!

7. Rómeó és Júlia találkozója. Talán a leghíresebb szerelmi jelenet a világon. Nézzük meg ezt különböző feldolgozásokban!

- Franco Zeffirelli: Romeo et Julieta, 1968
- Baz Luhrmann: Romeo + Julieta, 1996

Milyen különbségek szembetűnőek a két szereplő viselkedésében?

8. Mi lenne, ha...

Alkossuk meg a 20 évvel későbbi variációt! Milyen lenne szerintünk ma a két szerelmes találkozója?

9. Capuletné fiatalon, majdnem annyi idősen ment férjhez, mint amennyi most Júlia. Ha Júlia neki mondja el, hogy házasságot akar kötni Rómeóval, milyen tanácsokat adott volna a lányának? Játsszuk el azt a változatot, amelyben nem tiltani akarja a lányát a frigytől!

10. Tegyük fel, hogy a fiataloknak Lőrinc barát segítségével sikerül a tervük! Elszöknek Mantovába, ahonnan soha többé nem térhetnek vissza. Párokban készítsünk állóképeket arról, hogyan alakul az életük további része, egészen halálukig!

11. Térjünk vissza az eredeti történethez! Verona városában a tragikus események után szobrot készítettek a két fiatal emlékére. Tervezzük meg ezt az emlékművet, és találjuk ki azt is, hogy milyen feliratot véstek ennek talapzatára!

11. lecke: Családi élet, szerepek

javaslat: A **2.** és **4. feladatban** lévő fogalmakat (a többi fogalomgyűjteményhez hasonlóan) számtalan módon használhatjuk. Készíthetünk belőlük kártyákat, vagy akár lehet egy mutogató feladat belőle. Esetleg lehetséges kiscsoportokban kiosztani és állóképet készíteni belőlük, vagy a kiscsoportok kiválasztanak egy-egy szót, és szófelhőt készítenek köré stb.

Gondolatindító, beszélgetésindító feladat:

Család:

- Család: piszkálnak a súlyom miatt
- Család: piszkálnak az érdeklődési köröm miatt
- Család: piszkálják a barátaimat
- Család: piszkálják a zenét, amit hallgatok
- Család: folyamatosan megítélnék
- Család: „Nem szép tőled, hogy nem töltesz velünk több időt.”

Hogyan gondolkodik a mém készítője a családról?

Mi lehet az oka, hogy ez a mém népszerű volt? (268 000 Like-ot kapott és 45 348-an osztották meg világszerte.)

Szerinted hogyan kellene hozzáállnia egy családnak a fenti témákhoz?

Az **7. feladathoz** kapcsolódó szöveg (Szgy. 129.) nem véletlenül provokatív, ahogyan a hozzá kapcsolódó kérdésekből is kiderül. Érdekes engedni a felháborodást, vitát a témáról (megfelelő keretek között).

Óraterv a család témához, filmjelenet-elemzéssel

Tantárgy: etika		Készítette: Dobai Eszter
Évfolyam: 11. osztály		
Témakör:	Az óra anyaga:	
Szeretetkapcsolatok	Család	
Módszer:	Szemléltető eszközök:	
Frontális osztály, egyéni munka, ismeretek felidézése, lényegkiemelés, absztrakció	Laptop, projektor, internetkapcsolat	
Célok: Hogyan szemléljük magunkat a családban? Hogyan befolyásolja a személyiségünket a családi környezet? Milyen mintákat, dinamikákat hozunk „otthonról”? Hogyan hat mindez a jövőbeli kapcsolatainkra? Hogyan tanultunk szeretni?		

Idő (perc)	Tevékenység, tanegység	Módszer, tartalom	Kapcsolódási pontok	Megjegyzés, szemléltetés
1 perc	Óraszervezés			
6 perc	Csoportos beszélgetés	Közös beszélgetés a családról, a család szerepéről, kinek mit „ad” a családja? Hogyan kapcsolódik a téma az önismerethez?	Az önismeret és a családban betöltött szerep kapcsolata	
2 perc	Kiscsoportok kialakítása	Számozásos módszerrel három kiscsoport kialakítása		
12 perc	„Család-állítás”	Dramatikus tevékenység: a csoportok tagjai annyi állóképet, családi fotót alkotnak, ahányan vannak. Mindenkinek lehetősége van a saját családját „ábrázolni”, magukat is elhelyezik benne.	Elősegíteni, hogy a csoport tagjai a témát saját családjukra vetítsék, beleéljék magukat a témába.	Okostelefonnal elkészítik a fényképeket, feltöltjük az osztály Facebook-oldalára a fotókat
3 perc	Filmelemzési szempontok kiosztása	Az Augusztus Oklahomában című filmből nézünk meg egy jelenetet. Kérdések a jelenethez: Hogyan változik Charles szerepe, ahogy belép az ajtón?	A figyelem felkeltése a filmrészlet levetítése előtt, a beleélés erősítése	A szempontokat előre kinyomtatva kapják meg

		Milyen „tipikus családi karaktereket” ismersz fel a jelenetben? (sarkítva) Hogyan bánnak a „legkisebbel”? Elemezed az anyja-lánya-unokája viszonyt! Van-e olyan a jelenetben, ami emlékeztet a saját családjára? Mi hozta össze őket? Gyakran találkoznak?		
12 perc	Filmrészlet, a téma „fonákja”	Egy nyomasztó családi helyzetet látunk, ahol mindenki számára lehetnek ismerős karakterek, bár a filmben sarkítva jelennek meg. A jelenetben megjelenik a halál, mint a családi élet egyik eseménye, illetve a szülő-gyerek kapcsolat változásai is kijönnek. Látszik, hogyan reagál egy család egy kívülállóra, mit jelent egy uralkodó anyai karakter, hogyan tudják szeretni egymást a különböző személyiségű testvérek.		Részlet az <i>Augusztus Oklahomában</i> című filmből 47:30–59:16 perc
18 perc	Film elemzése, beszélgetés	A csoport kis létszáma miatt lehetőség van a film egész osztállyal történő elemzésére. Átbeszéljük a különböző karaktereket, kire mi, melyik szereplő volt hatással? Mit gondolnak erről a családról? Milyen érzéseket vetett fel bennük a filmrészlet? Voltak ismerős szóváltások, karakterek, szerepek a saját családokkal?		

Dramatikus feldolgozási lehetőségek irodalmi alkotások alapján

Petőfi Sándor: Szeptember végén című verse alapján

(Készítette: Nyári Arnold)

1. A tanteremben toljuk szét a padokat és az asztalokat! A székeket tegyük körbe! Játsszunk egy játékot, melyben mindenkinek három állítást kell megfogalmaznia magáról! Ezek közül kettő igaz, egy pedig hamis állítás legyen! Olyanokat válasszunk, amelyekről a körben ülő társaink nem tudják, hogy igazak vagy hamisak-e! Külön-külön mondja el mindenki az állításait, majd ha valaki a harmadik végére ért, a többiek tippeljenek, hogy melyik volt a hamis! A játsszók célja, hogy a többiek ne jöjjenek rá, melyik állítás volt fals.
2. Időutazás. Alkossunk párokat! A pár egyik tagja legyen a riporter, a másik pedig saját maga 50 év múlva! A riporter készítsen interjút társának időskori önmagával! Ügyeljünk arra, hogy ne csak egy túlzó álomvilágot építsünk fel, és ne csak a *Mit dolgozol?*, *Mennyi pénzed van?* kérdések hangozzanak el! Amennyiben kipróbáltuk, a párosok tagjai cseréljenek szerepeket! Egy-egy páros kedve szerint a többieknek is bemutathatja beszélgetését.
3. Nézzük meg közösen ezt a képet! Ha lehet, vetítsük is ki!
<http://www.panoramio.com/photo/49788719>
Képzeljük el, hogy ez a mi életfánk! Keressük meg, hogy pontosan melyik részlete jelenti számunkra a jelent!
Alkossunk 3-4 fős csoportokat! Készítsünk olyan állóképeket, melyekről azt gondolhatjuk, hogy befolyásolhatja a fánk növekedését, alakzatát! A játékvezető tanár megjelölhet néhány pontot (letört ágat, új hajtást), ami segítheti a gondolkodásunkat. Készítsük el, majd mutassuk meg egymásnak a képeket!
4. Írjunk levelet önmagunknak, amelyben időskorunkból visszatekintve (az előző állóképeket nem figyelmen kívül hagyva) segítő tanácsokkal látjuk el önmagunkat!

12. lecke: Hazaszeretet – nemzeti önazonosság

A hazaszeretet témájához mindenképpen jól illenek a projektfeladatok. Különösen fontos ennél a témánál, hogy a fiatalok maguk fedezzék fel, mit is jelentenek ezek a fogalmak.

Projektötletek:

1. Kiscsoportokban készítsetek országimázsfilmet! Keressetek ilyen filmeket az interneten! Ti miket emelnétek ki? Mivel csalogatnátok ide a külföldieket? Mire vagy a legbüszkébb Magyarországon?
2. Minden kiscsoport válasszon egyet az elcsatolt területek közül! Készítsetek prezentációt arról, hogy milyen magyar hírességek születtek, éltek/élnek az adott területen, mely fontos történelmi események zajlottak ott stb.!

A DAC (dunaszerdahelyi focicsapat) meccseire rengeteg szurkoló jár át Magyarországról. Mindig teltház előtt játszanak. Ezek a meccsek többről szólnak, mint a foci. Nézd meg a videót, és olvasd el a *Nélküled* című szám szövegét! Mi lehet az, ami miatt ezek a meccsek ennyi embert vonzanak? Mitől több ez, mint egy focimeccs? Mi a véleményed a hazaszeretet és összetartozás ilyesféle kifejezéséről? Ki az az ötmillió magyar, akiről „nem hall a nagyvilág”?

<https://www.youtube.com/watch?v=KuKyfhERUNM>

vagy ez:

<https://www.youtube.com/watch?v=wHw-k9epP-I>

Nélküled (Nyerges Attila – Leczó Szilveszter)

Annyi mindent kéne még elmondanom,
S ha nem teszem, talán már nem is lesz rá alkalom,
Hogy elmeséljem, milyen jó, hogy itt vagyunk
S mint a régi jó barátok, egyet mondunk, s egyet gondolunk

S bár a lényegét még nem értheted,
Amíg nem éltél nehéz éveket
Hogy történjen bármi, amíg élünk, s meghalunk
Mi egy vérből valók vagyunk

Mint a villámtépte, magányos fenyő,
Mint a vizét vesztett patak, mint az odébb rúgott kő,
Mint a fáradt vándor, ki némán enni kér,
Otthont, házat, hazát, nyugalmat már többé nem remél

Mint a leszakított, haldokló virág,
Mint az ötmillió magyar, akit nem hall a nagyvilág
Mint porba hullott mag, mi többé nem ered
– Ha nem vigyázol ránk –, olyanok leszünk mi is nélküled

S bár a lényegét még nem értheted,
Amíg nem éltél nehéz éveket
Hogy történjen bármi, amíg élünk, s meghalunk
Mi egy vérből valók vagyunk.

Az értelmezések minél pontosabb és finomabb kifejtésére van szükség, egymás véleményének és érzéseinek a tiszteletben tartásával.

A tanóra alkalmas lehet olyan feladatok átgondolására, megoldására, amelyek a szülőföldhöz, tájhoz, személyekhez vagy közösségekhez kötődésnek a kifejeződését segítik, alkotások, produktumok vagy projektfeladatok formájában (ld. Tk. 61. oldal otthoni vagy kutatási feladatai).

13. lecke: Többség és kisebbség

Bár a lecke nem emel ki egyetlen magyarországi kisebbséget sem, érdemes az osztályban/iskolában legérzékenyebb kisebbséggel külön foglalkozni.

A 64. oldal 5. feladatában és a szöveggyűjtemény szemelvényeiben ismertetett örmény népi tánc olyan történelmi eseménysort dolgoz fel, amely alkalmas arra, hogy G.W. Allport modelljét szemléltesse a tanuló számára, vagy más történelmi helyzetekkel asszociálja. Franz Werfel *A Musza Dag negyven napja* című regényének a bevonásával a legvéresebb kifejezést lehet bemutatni, míg a magyar kisebbségek között szórványban élő örmények történelmi jelenlétének felmutatásával a békés befogadás példájára adhatunk mintát.

E kézikönyvben a cigányság mint kisebbség témájának tárgyalásához teszünk javaslatot:

Az órát (ha a csoport alkalmas rá) érdemes egy asszociációs körrel kezdeni: Kinek mi jut eszébe a cigány szóról? Kinek mi jut eszébe a roma szóról? Fontos, hogy a tanulók szabadon elmondhassák, mert így hívhatjuk felszínre előzetes tudásukat/előítéleteiket/tapasztalataikat. Ez egy nagyon érzékeny téma, főleg, ha az osztályban van érintett. Az óra célja az lehet, hogy a cigányságot mint kultúrát mutassa be, hozza közelebb. Árnyalja a képet, ami a gyerekek fejében kialakulhatott, roma származású gyerekeknél pedig a kultúrájuk felé fordulást segítheti.

A cigányság nemzettudatának kialakításához fontos lépés volt az 1971. április 8-án megtartott első Roma Világkongresszus. A Londonban helyet kapott első kongresszuson tették

a cigányság himnuszává a Gelem, Gelem kezdetű dalt, melyet a küldöttek a cigányság himnuszává nyilvánítottak.

Nézzetek utána, mi volt a dal címe, és mit lehet tudni a dal szerzőjéről!

Hallgassátok meg a dalt!

<https://www.youtube.com/watch?v=Hoo3e6sgok8>

Írjátok be a hiányzó helyre a megfelelő szavakat!

Gelem, gelem lungone dromenca
Maladyilem ..... romenca
Ke romale kathar tume aven
Le ....., ... dromenca
Hej romale! Hej shavale!
Vi man sas jekh ..... familija
Mudardas la .....legija
..... sa lumake roma,
Thaj puterdyon le romane .....
Hej romale! Hej shavale!

Mentem, mentem hosszú utakkal
Találkoztam boldog cigányokkal
Mert cigányok honnan jöttetek
Gyerekekkel, szerencsés utakkal
Hej .....! Hej .....!
Nekem is volt nagy családom
Fekete légió.....
Keljetek fel .....cigányai,
Hogy nyíljanak cigányok útjai.
Hej .....! Hej .....!

Milyen átalatok ismert nyelvhez hasonlít a romani nyelv? Miben? Legalább három szempontot említsetek meg!

Magyarországon az alábbi dalt szoktuk énekelni cigány himnusként.

Zeleno vesh, zeleno plaj, amari bax, avel thaj zhal, gindongo buss ando mas del andej luma buzhanglipej.

Intrego luma dushmanoj, sako rom sar chor nashadoj, chi chordam jekh karfin numa, andaj Jezusheski palma.

Devla zhutin pe amende, na de mila pe romende, amaja dan thaj vi mardan, nashadeske amen shutan

Devla zhutin pe amende, na de mila pe romende, amaja dan thaj vi mardan, nashadeske amen shutan

Zöld az erdő, zöld a hegy is A szerencse jön is, megy is Gondok kése húsunkba vág Képmutató lett a világ

Egész világ ellenségünk Úzött tolvajokként élünk Nem loptunk mi csak egy szöget Jézus vérző tenyeréből

Isten, könyörülj meg nekünk Ne szenvedjen tovább népünk Megátkoztál, meg is vertél Örök csavargóvá tettél

Isten, könyörülj meg nekünk Ne szenvedjen tovább népünk Megátkoztál, meg is vertél Örök csavargóvá tettél

Hasonlítsátok össze a két dalt! Melyiket választanátok ti himnusznak, és miért? Rövid összehasonlító elemzésben írástok meg!

Hallgassátok meg a nálunk inkább elterjedt verziót is:

<https://www.youtube.com/watch?v=UYFuT1RXTr0>

A mai cigány fiatalok helyzetét közelebb hozhatjuk a tanulókhoz a következő klippel. Ha az osztályba járnak cigány származású diákok, számukra is motiváló lehet.

<https://www.youtube.com/watch?v=m46y9dR7ILI&t=146s>

Ennek a témának számos projektjellegű vagy tanórán túl futó feldolgozása lehetséges.

Különleges, a teljes második fejezet összefoglalására is alkalmas a következő történet, amelyet szabad feldolgozásra ajánlunk:

Egy cipőfűző, amely két külön világot köt össze

„...a szarajevói félmaraton bő ezerfős mezőnyében feltűnt egy különleges páros. Egyikük egy 21 éves vak joghallgató. Másikuk egy profi maratonfutó és Ironman-triatlonista. Egyikük bosnyák muzulmán. Másikuk horvát katolikus. Egyikük fogyatékkal él. Másikuk nem. Mustafa és Tomo, és kettejük között egy hetven centis cipőfűző, amelynek segítségével együtt lefutották a 21 kilométeres távot. Ezzel Mustafa lett az első vak amatőr sportoló a boszniai futóversenyek történetében, aki lefutotta a félmaratont. Fél évig készültek kettesben, a fiatal srácot Tomo hozta-vitte az edzésekre. Ez a történet már önmagában is szép. De ez a futás közben a kezükben tartott fűző sokkal többet kapcsolt össze, mint a két embert. A két világ találkozásáról, és a közös futásról Trembáczy Éva Zsuzsa készített interjút Tomóval és Mustafával Szarajevóban.”

<https://wmn.hu/elet/44451-egy-cipofuzo-amely-ket-kulon-vilagot-kot-ossze-mustafa-es-tomo-tortenete>

14. lecke: Társadalmi szolidaritás

A téma lehetőséget ad a tanár számára, hogy rávilágítson a társadalmi szolidaritás hétköznapi helyzeteire a tanulók szűkebb környezetében, felhívja a figyelmet a szolidaritás kifejezésének további lehetőségeire és intézményeire. Fontos megtanítani, hogyan lehet megismerni és megtalálni a krízisben lévők segítségének megfelelő módjait, milyen segélyhívószámok léteznek Magyarországon és Európában, hogyan kell őket kezelni és megfelelően használni.

Az **1. feladatnál** lehetséges csoportmunka; a képek és a tragédiák alapján kiscsoportokra osztjuk az osztályt.

Feladat: Találjatok ki történetet a képhez, majd készítsetek interjút a kép szereplőjével, azután, hogy sikerült túljutnia a problémán! Mesélje el, mi történt, hogyan oldódott meg a gondja, vagy hogyan fogadta el a helyzetét!

A *Mit esznek a családok egy hét alatt a nagyvilágban?* fotósorozatot érdemes végignézegetni projektoron kivetítve. Meg lehet kérni a tanulókat, hogy magukban hasonlítsák össze: az ő családjuk heti élelmiszer mennyisége melyik képhez hasonlítana leginkább?

<https://keptelenseg.hu/fotok/ezt-eszik-a-csaladok-egy-het-alatt-a-vilag-korul-73090>

Beszélgethetünk arról is, hogy a mennyiségen kívül még miben fedezhetünk fel különbséget a különböző ételkupacok között (zöldségek mennyisége, hal, gabonafogyasztás, chips, mirelit stb.).

A világszegénység megemlékezésénél érdemes kitérni az élelmiszerpazarlásra és annak következményére is. Akár kutatómunkának ki lehet adni, hogy a különböző nagy élelmiszerláncok hogyan szabadulnak meg a még jó, de lejárt élelmiszertől.

<http://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20170505STO73528/elelmiszer-pazarlas-az-eu-ban-a-szamok>

https://www.elelmiszerbank.hu/?gclid=Cj0KCQjwkd3VBRDzARIsAAAdGzMBYkiTPEcwDnFEMgmaOUqdvPXniLDSOLEgYuRnjOSMCFWBfsns_1ioaAhD4EALw_wcB

A **6. feladatot** lehet disputa formájában is megvitatni, vagy a csoportos megbeszélés után közös vitára bocsátani. Az idézeteket fel is lehet osztani a csoportok között, mert egy-egy idézetről is nagyon sokat lehet vitatkozni.

Esélyegyenlőség feladat:

Origamibékát hajtogatunk kiscsoportban. A csoportok egyik felének egy „mintabékát” adunk, míg a másik felének odaadjuk a hajtogatás útmutatóját. Hagyjuk a jogos felháborodást, majd egy kis időt a hajtogatásra, majd beszéljük meg, mit éreztek azok a csoportok, akik nem kaptak útmutatót!

<http://www.chine-culture.com/hu/origami/%C3%A1llatok/origami-Az-ugr%C3%B3b%C3%A9ka.php>

Dramatikus feldolgozás a társadalmi egyenlőség és igazságosság témájáról

Petőfi Sándor: A XIX. század költői című verse alapján

(Készítette: Nyári Arnold)

1. A tanteremben toljuk szét a padokat és az asztalokat! A székeket tegyük körbe!
Olvassuk el Petőfi Sándor versét!
2. Alkossunk három csoportot! Mindegyik csoport kapjon egy-egy mondatot a versből, lehetőleg úgy, hogy a másik két csapat ne lássa! A három mondat a következő legyen:
  - „Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyaránt vehet”
  - „Ha majd a jognak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet”
  - „Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán”Mindegyik csoport készítsen 3-3 állóképet, amiről úgy gondolja, hogy a fenti sorokat napjainkban alátámasztja!
3. Mutassuk meg egymásnak a képeket anélkül, hogy magyarázatot fűznénk hozzá! A többiek próbálják meg kitalálni, mit ábrázolnak!
4. Játsszunk el egy helyzetet! Mintha ma élne Petőfi (akár másik nevet is adhatunk neki), a vers megírása után, nagy nehezen talál egy tekintélyes kiadót, amelynek a vezetője fogadja őt. Próbálja meggyőzni a lap tulajdonosát, hogy ezt a verset mihamarabb ki kell nyomtatni. A kiadónak viszont nem tetszik az ötlet (tetszhet neki a vers, de nem mindent ért belőle), és próbálja lebeszélni erről a költőt. A rögtönzések jelenetben az osztálytársak bármikor tapsolhatnak. Ilyenkor a jelenetet meg kell állítani, és bárkivel cserélhetnek szerepet! Fontos, hogy a vers papíron kézbe vehetően ott legyen a játékban.
5. Ugyanilyen módon próbáljunk ki egy másik jelenetet is, a következő szituációban: a költő megírta a verset, megmutatja egy barátjának, aki zseniálisnak tartja, de a költő nem elégedett, meg akarja semmisíteni.
6. Próbáljuk a felmerült érveket egy nagy papírra leírni! Keressünk az érvek között összefüggéseket, amelyeket színes tollal jelölhetünk is!

15. lecke: Törvény és lelkiismeret

Értelmezzük etikai szempontból a szabadság fogalmát!

Henry David Thoreau, a múlt században élt amerikai gondolkodó nem értett egyet azzal, hogy hazája, az Amerikai Egyesült Államok önző érdekből hadat viselt Mexikó ellen. Ezért nem volt hajlandó befizetni adójának azt a hányadát, amit számítása szerint a kormány háborús kiadásokra fordított volna. Inkább vállalta az adó megtagadásáért járó börtönbüntetést. Egyébként is meggyőződése volt, hogy „a börtön az egyetlen épület, ahol egy rabszolgatartó államban az ember tisztességgel lakhatik”, mert senki se lehet szabad egy olyan társadalomban, ahol nem mindenki szabad.

- Milyen alapon szabhat egy közösség határt az egyén szabadságának?
- Megszeghető-e a törvény, ha az igazságtalanság az eszköze?

(A megbeszélésbe minden, a történelem és társadalomismeret és irodalom-, illetve etikaórán tanult ismeret és egyéni tapasztalat bevonható.)

Függelék: Gapudiopolis – Az öröm városa – szerkesztett játék – Németh Gyöngyi

A történet egy illegálisan működő gyermekotthonban játszódik. Mit jelent ebben az esetben az „illegális”? Mi motiválhatta Sztehlo Gábort, hogy ekkora kockázatot vállaljon? Milyen összefüggésben van ez a könyvben olvasott belső erkölcsi törvénnyel és a lelkiismerettel?

16. lecke: A média etikájáról

<https://www.facebook.com/mediamanipulacio/>

Érdekes ezen az órán megnyitni a fenti facebook-oldalt projektoron (ha van rá lehetőség), és böngészni rajta. Politikailag semlegesen leplezi le a különböző manipulációs trükköket a média világának minden területéről. Érdekes előző nap a pedagógusnak átnézni, hogy mely bejegyzéseket akarja kiemelni. Ez jó óraindításnak vagy az óra lezárásának.

Házi feladat: Kérjük meg a tanulókat, hogy a következő 2-3 napban nézzenek meg minél több híradót, minél többfajta csatornán (köztv, kereskedelmi csatornák, politikai csatornák)! Figyeljék meg a híradók felépítését, a hírek jelentőségét és tálalását! Hasonlítsák össze őket, és próbálják értelmezni, hogy mely tv-nek mi lehet a célja a különböző hírekkel!

Médiamanipuláció-vadászat feladatot akár hosszabb távra is kiadhatunk a diákoknak. Figyeljék a reklámokat! Milyen módszerekkel kívánják meggyőzni a fogyasztókat? Melyeket találják felháborítóknak, nevetségesnek vagy meggyőzőnek a tanulók?

<http://mipszi.hu/cikk/091023-reklampszichologia-kialakulasa-fejlolese>

Ajánlott irodalom tanároknak:

https://www.oktatas.hu/pub_bin/ikt/kepek/2014/februar/mediatudatossag_az_oktatasban.pdf

<http://mek.oszk.hu/00100/00125/html/06.htm> (a legmérvadóbb elméleti szakemberek írásai)

III. fejezet: Korunk kihívásai

Ez a fejezet folyton gazdagodó, kiegészíthető háttérismeretekre épül, ebből a szempontból ez a tankönyv leginkább nyitott, aktivitást és interakciókat kezdeményező része. Egyaránt táplálhatja a természettudományos tantárgyak iránt érdeklődő és a társadalomtudományi területekhez vonzódó tanulók érdeklődését és kutatói kedvét. Számos témában kínál lehetőséget együttműködésre a tantárgyak és a tanulók között is. Legjellemzőbb módszere a projektmunka, amelyet tanári segítséggel lehet megfelelően beilleszteni a tanórai folyamatok közé vagy az iskolai életbe, esetleg az iskolán kívüli valóságba. Lényeges, hogy megtaláljuk a probléma etikai fókuszát, és megfelelő kérdésekhez, dilemmákhoz vezessük el a diákokat.

https://barankovics.hu/f/igy_tanitom_iii_kotet_20160514.pdf

17. lecke: Technika és etika

2. feladat: Ebben az esetben is lehetséges az idézetek kiosztása pároknak, csoportoknak, majd a feladat megoldása után a közös megbeszélés.

Csoportmunka: kiscsoportokban találjatok ki egy új találmányt (bármilyen lehet, nem kell, hogy jelenleg megvalósítható legyen)! Gondoljátok át, rajzoljátok le, majd tartsatok róla bemutatót az osztálynak, mintha szponzorok csoportjának mutatnátok be!

A feladatot tovább lehet bővíteni azzal, hogy a tanulók a következő órára bemutató kisfilmet vagy prezentációt készítenek a termékhez.

Egy megrázóbb és provokatívabb feladat a következő gondolat kísérlet, amely az önműködő autó kapcsán felmerülő etikai kérdésekkel szembesít. Hogyan döntsön az önműködő autó egy-egy elkerülhetetlen baleseti helyzetben, ahol utasa vagy mások meghalhatnak? Kit „öljön meg” az autó? A kérdőív az alábbi cikkben lévő linken elérhető. Nagyon fontos, hogy ennél a feladatnál a cél elmélkedni a kérdésen. Nagyon fontos, hogy a pedagógus jól kezelje a felmerülő ötleteket, feszültségeket, indulatokat. Mint a legtöbb esetben, a tanárnak itt is megfelelő módon kell kezelni saját véleményét, egy véleményként a többi között.

<http://formula.hu/auto/2016/08/16/kit-olnel-meg-ha-automata-auto-lennel>

Van esély szerelemre és intimitásra a [technoszexualitás](#), az életnagyságú babákkal élő emberek, a távolsági öleléseket lehetővé tévő [ölelő pólók](#) és a virtuális valóság technológiáját használó pornó korában? A 2013-as *A Nő* című filmben Joaquin Phoenix beleszeret egy MI

operációs rendszerbe. A mű a kapcsolatukról szól, bemutatja a hasonlóságokat és nehézségeket egy robot–ember pár kapcsolatában az ember–ember kapcsolathoz képest.

Forrás: Meskó Berci – Álomvilágok és etikai apokalipszisek – a sci-fi mindenre felkészít:

http://mediq.blog.hu/2016/10/25/alomvilagok_es_etikai_apokalipszisek_a_sci-fi_mindenre_felkeszit

18. fejezet: Gén-etika

A genomika sötét oldala. A molekuláris biológia és a genetika gyakran áll az élet származásával és kialakulásával, illetve a halállal kapcsolatos nagy kérdések kereszttüzében. Mindez komoly bioetikai kérdéseket vet fel. Sokan félnek attól, hogy az egészségüggyel foglalkozó tudósok, esetleg maga az egészségügyi ágazat megpróbálhat „Istent” vagy „Alkotót” játszani a genomszekvenálás vagy a génmódosítás segítségével.

A *Gattaca* című film Ethan Hawke főszereplésével szintén komor képet fest a genomika lehetséges hatásairól. A filmbeli világ emberei különböző kategóriákba tartoznak genetikai hátterük alapján, és ezek a kategóriák szabják meg az egyes emberek lehetőségeit az életben.

Forrás: Meskó Berci – Álomvilágok és etikai apokalipszisek – a sci-fi mindenre felkészít:

http://mediq.blog.hu/2016/10/25/alomvilagok_es_etikai_apokalipszisek_a_sci-fi_mindenre_felkeszit

A klónozás kérdésével foglalkozik a *Sziget* című film, és ezzel együtt felveti annak a kérdését, hogy mitől ember az ember, és ezt ki döntheti el.

Lehetséges vitaindítónak ajánljuk a következő tudósítás, illetve a Youtube-on meghallgatható eredeti előadás felvetéseit:

Az ELTE TétékásNyúz című diáklapjában található tudósítás *A génmódosítás új kora* (2015. december 2-án 18 órakor) címen az Élő adás sorozat keretei között elhangzott tudományos ismeretterjesztő előadásról ír. Varga Máté, az ELTE genetika tanszékének biológusa tartott előadást *CRISPR – A genomszerkesztés forradalma, előnyök és kockázatok* címmel.

Dr. Varga Máté, az ELTE genetikai tanszékének oktatója, fő kutatási területei a fejlődésbiológia és a betegségmodellek. Behatóan foglalkozik ezenkívül az ún. GMO-val, és az egyik legújabb technológiával, a CRISPR-rel. Barátaival működtet egy blogot: ez a criticalbiomass.blog.hu. De mi is az a GMO (genetikailag módosított szervezet)? Ezt a technológiát gyakran nevezik „modern biotechnológiának”, „géntechnológiának”, „génmódosításnak” vagy „génmanipulációnak”. Ennek során belenyúlnak a DNS-be, kiválasztanak bizonyos géneket vagy génszakaszokat, esetleg mesterségesen kialakított szintetikus géneket, és ezeket átültetik az élő szervezetbe. A technika lehetővé teszi, hogy ezt nem rokon fajok esetén is megtegyék. A GMO-k fontos tulajdonsága, hogy szabadalmaztathatók.

Elsősorban növények esetében beszélhetünk ilyenfajta génmanipulációról. A szándék alapvetően jó, azért módosítják a növényeket, hogy ipari felhasználásuk még hatékonyabb legyen, például a gyógyszergyártás során, de ennek a hosszú távú következményei kiszámíthatatlanok.

Állatok esetében is kísérleteztek már ezzel a technológiával, „előállítottak” már genetikailag módosított lazacot, amely háromszor gyorsabban növekedett, mint egy átlagos lazac, de „létrehoztak” már „környezetbarát sertést” is, amely elvileg kevesebb foszforral szennyezi a környezetet. A genetikailag módosított állatok közül egyik sem alkalmas emberi fogyasztásra. A GMO technológia tehát számos problémát, etikai kérdést vet fel: nem lehet felmérni az ökológiai, társadalmi, egészségügyi következményeit, továbbá a tudósok véleménye is erősen megoszlik ebben a témában.

A CRISPR (CRISPR/Cas9) egy genomszerkesztési módszer, a legforradalmibb technológia manapság. Viszonylag új módszer, az első értékezések 2007 környékén kezdtek szivárogni róla. A folyamat során gyakorlatilag „elvágnák” a DNS láncot, ezáltal pedig gének kiütése és bevitele is lehetségessé válik. Sokkal megosztóbb technológiának számít, mint a GMO, hiszen a CRISPR már magasabb szintre emelte a génmanipulációt: emberen alkalmazzák. Felveti a gensebészet lehetőségét, ezáltal pedig bizonyos öröklődő, genetikai betegségek gyógyításának lehetőségét is. Ez egyértelműen pozitív oldala a technológiának.

Idővel azonban a kutatók elkezdtek emberi embrión kísérletezni a CRISPR-rel, megpróbálták kijavítani bizonyos „hibákat” rajta. Nem feltétlenül betegségeket gyógyítottak, hanem az embrió szemszínét, hajszínét stb. próbálták befolyásolni. Ekkor jelentek meg az ún. „dizájner bábik”, ami azt jelenti, hogy a szülők megrendelésére a tudósok „létrehozzák” a „tökéletes” utódot.

2015-ben egy washingtoni konferencián azonban kimondták, hogy az emberi genom örökíthető megváltoztatása etikátlan, és felelőtlenségnek számít.

A CRISPR továbbá lehetővé teszi, hogy bizonyos kihalt fajokat, pl. a mamutokat „feltámasszák” a tudósok.

http://nyuz.elte.hu/wp-content/uploads/sites/6/2015/pdf/tetekas_nyuz_5112_offline.pdf

19. fejezet: Az élet sérthetatlensége

Bár a tankönyv elsősorban az abortusz kérdésével foglalkozik, de a témával összefüggésben érdemes felhívni a figyelmet a tudatos és felelős szexuális életre, ahogyan ezt az alábbi linkeken elérhető óvszerreklámok is teszik.

<https://www.youtube.com/watch?v=9c-Zv34HJpw>

<https://www.youtube.com/watch?v=YbGoS-2k55I>

Ennél a fejezetnél érdemes bemutatni a meddőségi statisztikákat, és elbeszélgetni arról, hogy a számok fényében hogyan változik és változhat a terhesség, az élet értéke a jövőben.

<http://civishir.hu/életmod/2017/04/durvan-emelkedik-a-meddo-parok-szama>

Az ember gyermeke című film azzal foglalkozik, mi történne, ha 19 évig nem születne gyermek a földön.

Ennél a témánál könnyen előkerülhet az élet kezdetének megválaszolhatatlan dilemmája. Érdemes hagyni, sőt engedni a vitát róla, de a legnagyobb körültekintéssel, mert bárkit érinthet személyesen. Mindenképpen érdemes a felelős szexualitásra felhívni a figyelmet ennél a témánál.

Amennyiben az osztálynak szüksége van rá, külső segítséget is igénybe lehet venni speciális tanóra megtartásához.

20. fejezet: Szembenézés a halállal

Az ilyen korban lévő fiatalokat, hacsak nem volt valami szörnyű tapasztalatuk, kevésbé foglalkoztatja a halál gondolata. A mi kultúránkban is tabunak számít az életnek ez a születéssel egyenértékűen fontos jelensége. Óvatosan kell a témához nyúlni, hiszen fájdalmas érintettség is lehet az osztályban. Ezért is különösen fontos, hogy a pedagógus jól ismerje az osztályát. A halál témájának feldolgozásához Bekő Ágnes drámaóratervét javasoljuk, ami megtalálható a Drámapedagógiai magazinban: 49. sz. (2014/3.) vagy a következő linken: http://epa.oszk.hu/03100/03124/00078/pdf/EPA03124_dpm_2014_3_012-019.pdf

Filmajánlók:

Eutanázia: Oly sokáig szerettelek

A halál elfogadása: Tajtékos napok, Édes november

21. fejezet: Felelősségünk a Földért

1. feladathoz: Saját ökológiai lábnyomunk kiszámításához segít ez a link:

<http://www.kothalo.hu/labnyom/>

Ez jó kiindulópontja lehet egy beszélgetésnek arról, hogy ki-kí személyesen hogyan csökkenthetné a Föld terhelését.

A 3-4. feladathoz:

- A *felelősség dilemmái* című leckénél már bemutatott videót itt is alkalmazhatjuk: az alábbi link egy olyan kampányról szól, amelynek keretében felállítottak egy „2 eurós pólóautomatát”. Mikor az emberek bedobták a két eurót, elindult egy videó, ami bemutatott egy munkásnőt valamelyik távol-keleti országból, aki 12 centes órabérért napi 16 órában gyártja az Európában olcsón eladott ruhát. Ezután a gép felteszi a kérdést: Még mindig a pólót kérik, vagy adományoznak 2 eurót? A videó csak angolul található meg, de így is érthető, és a tanár segíthet a magyarázatban.

<https://www.youtube.com/watch?v=dl7zsKslq9U>

A videó elindíthat egy kutatómunkát, hogy a diákok által kedvelt márkák közül melyik milyen társadalmi felelősséget vállal, illetve mennyire élnek vissza az olcsó munkaerővel.

Honnan jön a tojás?

Kutatómunka: okostelefonnal nézzenek utána a diákok, mit jelentenek a kódok a tojásokon, különösen a tartási mód kódjai, majd nézzenek utána a különböző tartási módoknak.

<http://cselekedjünk.hu/hu/szoveg/tojas-kodok/68>

<http://www.youtyuk.hu/>

Az energia forrásai: Kutatómunka.

Mely fenntartható energia tűnik a legmegfelelőbbnek? Mi az oka ennek?

Baj van az atomenergiával? Vélemények keresése és ütköztetése.

Hogyan váltak be a megújuló energiaforrások azokban az országokban, ahol elterjedtek?

Mit tehet az egyén? Mi a felelőssége az energiafelhasználásban?

<http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/termeszet tudomanyok/fizika/fizika-7->

[evfolyam/energiamegmaradas-torvenye/energiafelhasznalas-regen-es-ma](http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/termeszet tudomanyok/fizika/fizika-7-evfolyam/energiamegmaradas-torvenye/energiafelhasznalas-regen-es-ma)

<http://www.energiacentrum.com/energetika/megujulo-energiaforrasok-jellemzoirol-fajtairol/>

22. fejezet: Földközösség

Milyen problémával foglalkozik a szöveg? Mi az összefüggés a kép és a szöveg között?

A Föld felületének kétharmadát víz alkotja, az élet fenntartásához nélkülözhetetlen édesvíz sok helyütt már ma is kevés az ott élők számára. Tudnunk kell, hogy a Föld teljes vízkészletének mindössze 3%-a édesvíz, amelynek kétharmada jégben, hóban van, így csupán 1%-ot tesz ki a közvetlenül felhasználható mennyiség. Ennek nagy részét mezőgazdasági és ipari célokra fordítják. Az emberi használatra maradt csekély mennyiségű víz pazarlása megdöbbentő arányokat mutat. A WHO egy tanulmánya szerint egyetlen csésze kávé előállításához 140 liternyi vízre van szükség, 1 kg marhahúséhoz pedig 16 ezer literre.

Vízre a Föld teljes lakosságának szüksége van, és a felhasználók száma folyamatosan emelkedik. Jelenleg 6,6 milliárd lakosból 2,3 milliárd már ma sem jut elegendő vízhez, és az ENSZ-becslések szerint 50 év múlva 40%-kal többen, mintegy 9 milliárdan élnek majd a Földön. A vízkészlet azonban ezen idő alatt is folyamatosan csökken.

Az édesvízkészlet eloszlása már most sem egyenesen arányos az egyes földrészekén élők számával. Az amerikai földrészen a Föld lakosságának csak 14%-a él, viszont ott található a földi édesvízkészlet 40%-a. A legrosszabb helyzetben pedig Ázsia van, ahol a legrohamosabb a lakosság számának emelkedése. Másik jelentős probléma a metropoliszok rohamos növekedése, ahol a megnövekedett lélekszámhoz már nem elegendő a víz. Emellett további gondot okoz a globális felmelegedés.

Milyen problémával foglalkozik a szöveg? Mi az összefüggés a kép és a szöveg között?

Mondj példákat olyan problémákra, melyekhez a fenti képhez hasonlóan viszonyul a társadalom nagy része!

<http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/életmod/6-egyszeru-tipp-a-kornyezettudatos-elethez>

5. feladathoz: Az alábbi két cikk jó kiindulópontja lehet egy beszélgetésnek a birtoklásról, a fogyasztásról, az élet valódi örömeiről, a munkáról.

<http://365.reblog.hu/japanban-terjed-az-extrem-minimalizmus-zen-lakas>

<https://www.penzcentrum.hu/megtakaritas/igy-lehetsz-te-is-harmincas-nyugdijas-a-magyar-srac-elarulta-a-titkat.1058923.html>

Ajánló tanároknak és diákoknak projektekhez: <http://fna.hu/afoldnapja>

A témához ajánljuk még Térey János *A legkisebb jégkorszak* című regényét, az első magyar „környezetvédelmi regényt”, aminek egyik érdekességét éppen az adja, hogy Magyarországon is játszódik.

A cselekvés erkölcsi minősége – vitaóra

A tankönyvet kiegészítő, az *Élet menete* alapítványtól átvett foglalkozástervezet célja az erkölcsi felelősségről való gondolkodás elősegítése, ami a holokauszttal kapcsolatban kívánja bemutatni az erkölcsi felelősség szintjeit. Célja elsősorban ez, és nem a holokauszttal kapcsolatban a téma érzékenysége miatt fontos, hogy a tanulóknak hiteles és megfelelő forrásokat, tudást adjunk a holokauszttal kapcsolatban.

Ehhez mi elsősorban az [IWitness](#) digitális oktatási portált ajánljuk, ahol magyar nyelvű videointerjúkat, digitális és multimédiás tananyagokat találhatunk a témában. Ez a tananyagtípus mintát ad az ún. „etikus videó” interjútechnika elsajátítására is, ami a tantárgy projektmunkáinak nagy részében követelmény.

A honlap az antiszemitizmuson és a holokauszton kívül segítséget nyújt az 1956-os forradalom és az előítéletek témák feldolgozásához is.

III. A TANKÖNYVEK EREDMÉNYES HASZNÁLATÁNAK FELTÉTELEI ÉS LEHETŐSÉGEI

III.1. Ráhangoló

Az etika egyedi jellegéből adódóan a leckék felépítése változatosabb, mint más tankönyvek esetében, de alapvetően elmondható, hogy minden lecke egy gondolatébresztő rovattal kezdődik, ami lehet egy kép, mottó, idézet vagy ezek kombinációja. A ráhangoló célja a „megérkezés” segítése az etikaóra. Felhasználására több lehetőségünk is van. A képeket, mottókat párhuzamba állíthatjuk, de külön is kezelhetjük, illetve választhatunk közülük. A munkaforma lehet egészcsoportos megbeszélés, de páros vagy csoportmunkában is dolgozhatunk. Néhány ráhangoló lehet annyira erős vagy aktuális az adott csoportra nézve, hogy egy egész órás beszélgetés is kerekedhet belőle. Fontos látnunk, hogy ez a tankönyv önmagában is egy kézikönyv, egy forrásgyűjtemény, így nincsenek eleve adott különbségek a feladatok, kérdések, a törzsanyag vagy a szöveggyűjtemény tartalmainak jelentősége között.

Példa:

1. fejezet

Kezek barlangja: A fejezet az emberi természetről, az ember lényegéről szól, arról, hogy mi teszi az embert emberré. A kép lehetőséget ad a szabad filozofálásra, a tanulók egyénileg vagy páros munkában elgondolkodhatnak az emberi sorsról, az ember és az állat különbözőségéről, az ember önkifejezési vágyáról, a művészetről. Majd az osztály közösen beszélgethet a témáról. A könyv kérdései csak irányadók.

Javaslat: Érdekes a könyvben szereplő képeket megkeresni az interneten (a képek az NKP felületén elérhetőek lesznek) és lehetőség szerint kivetíteni azokat.

III.2. Feladatok, feladattípusok

A tankönyv feladatai a szöveg- és képelemzéstől a csoportos feladatokon át a dramatikus feldolgozó feladatokig sokszínűen váltakoznak. A tankönyv nem hagyományos tankönyv, amelyet feladatról feladatra érdemes megoldani, hanem sokszor érdemes, szükséges választani, válogatni, hogy mely feladatot szeretné megoldani a csoport.

A szöveggyűjtemény szövegei egy-egy fejezethez kapcsolódnak, amelynek hivatkozásait megtalálhatjuk a leckében. Ezeket a szövegeket indokolt lehet kifizénymásolni és handout-ként csoportos feldolgozáshoz szétosztani, vagy az OFI honlapjáról letölteni a digitális verziót. A szöveggyűjteményben szereplő szövegek után vannak közvetlenül a szöveghez kapcsolódó kérdések, ezek közül is érdemes válogatni, az oktatási célnak megfelelően. A leckék összefoglaló feladatokkal zárulnak.

Feladattípusok:

Egyéni gondolkodtató feladatok: A tankönyv sok elgondolkodtató kérdést tesz fel a tanulóknak különböző helyeken és módokon. Ezek közül van, amelyik az egyéni gondolkodásra sarkall, melynek eredményét le kell jegyezni, majd kiscsoportban meg tudják beszélni, de olyan is van mikor ezeknek a feladatoknak a célja valóban csak az egyéni átgondolás

Kiscsoportos feladatok: A kiscsoportos munkaforma általánosan támogatott a jelenlegi oktatásban, etikaórán pedig különösen alkalmas témák megbeszélésére, a különböző nézőpontok megismerésére és ütköztetésére, segíti a vitakultúra fejlődését és az együttműködést. A legtöbb feladatnál a feladat maga tartalmazza a kiscsoportos feldolgozás lehetőségét, de ahogyan már írtuk, bármely feladatnál a pedagógus maga választhatja meg a szerinte legideálisabb munkamódot.

Képelemzések: A tankönyv gazdag képanyaggal rendelkezik. A képelemzéses feladatok célja a tanulók elvont gondolkodásának, asszociációs és absztrakciós képességének fejlesztése, valamint teret engedni a szabad gondolkodásnak, véleményformálásnak. Egy képelemzés során a tanulók könnyebben elengedik azt a beléjük rögzült elvárást, hogy van egy jó válasz, egy jó megoldás, és inkább mernek a saját személyiségük, tapasztalatuk alapján beszélni.

Szövegelemzések: A szövegelemzések a tankönyv gerincét adják, a tartalmas Szöveggyűjteményen túl a fejezetek is számtalan forrásszöveggel dolgoznak. Ezek feldolgozása is történhet egyéni, páros vagy kiscsoportos munkában, illetve az osztály közösen is elemezhet, értelmezhet egy-egy szöveget. A szövegek a Szöveggyűjteményben is szándékosan nem hosszúak és nem teljesek. Céljuk egy-egy gondolat, egy-egy jelentős erkölcsi kérdés felvetése és vizsgálata. Sok esetben provokatívak, a kritikai gondolkodást, az önálló véleményformálást kívánják előhívni.

Dramatikus feladatok: A dramatikus feldolgozás az egyik legideálisabb módszer etikaórán. Az átélést segíti, egy-egy dilemma, élethelyzet mélyebb, személyesebb átélését. A dramatizált helyzetben átélt élmények bizonyítottan jobban mélyülnek, mint amikor pusztán beszélünk egy helyzetről, eseményről. A dramatikus módszerek használata kiemelten jól illeszkedik az etikaóra céljaihoz.

Vita: A tankönyv több feladata vitára sarkall, vitatémát kínál a tanulóknak. Ez szintén fontos módja az értékrend fejlődésének, hiszen a vitában lehetőség van megmérettetni, ütköztetni addigi kialakult véleményünket, jobban megismerjük egymást, valamint a vita megtanít elfogadni a másik eltérő nézőpontját. Ebben a munkaformában a pedagógusnak nagyon fontos szerepe van, hiszen a helyes vita szabályainak betartatása az ő dolga. Nagyon fontos továbbá, hogy ezekben a vitákban a pedagógus a helyén kezelje saját véleményét, hisz az ő véleménye is csak egy a sok közül, egyenrangú a tanulókéval, és talán legszerencsésebb egyáltalán nem is kommunikálni. Ezt az adott helyzet dönti el.

Összefoglalók

Az etikatan könyv összefoglaló leckéi eltérnek a többi tantárgynál megszokottól. Céljuk nem a tanult anyag átisméltése, hanem a lecke témáinak még tovább bontása, mélyítése, külső forrásokon, otthoni elmélkedésen, kutatási feladatokon, projektfeladatokon keresztül.

Az összefoglaló feladattípusai

Az összefoglaló általában egy könnyedebb indító feladattal kezdődik, amely az adott lecke témáját dolgozza fel, dramatikus vagy játékosabb módon.

Ajánlók

Egy-egy lecke végén film- és könyvajánlókat találunk. Ezek szintén a pedagógus munkájának sokszínűségét hivatottak segíteni. Az ajánlott könyvek és filmek segíthetnek a téma elmélyítésében, a tanulókat közelebb vihetik egy-egy problémához.

Filmek etikaórán:

Sokszor okoz dilemmát a pedagógusoknak, hogy érdemes-e filmet vetíteni etikaórán. A filmet nem jó megszakítani, és a 36 órás tantárgyból egy-egy film akár hármát is elvehet. Erre több megoldást is javasolnék. Először is a filmek nagyon jól érthetőek a fiatalok számára, sokszor mélyebb nyomot hagynak bennük, mint egy jól megtervezett etikaóra – természetesen akkor, ha a filmet közösen értelmezzük, és a tanár segít feltárni a mélyebb mondanivalóit. Ezenkívül dolgozhatunk egy-egy film jól megválasztott, témához kapcsolódó jelenetével.

Kutatási feladatok

A kutatási feladatok a tanulás egyéni útját segítik, az önálló tanulás módszereinek és lehetőségeinek ismeretét támogatják, illetve a csoportmunkát fejlesztik.

Töprengő

Ez a rovat arra szolgál, hogy a tanulók „hazavigyék” a témát, saját életükből, tapasztalataikból, személyiségükből kiindulva gondolják át az adott lecke témáját.

Projektfeladatok

A projekt módszer használata a legtöbb tantárgy esetében kívánatos lenne, az etika célkitűzéséhez pedig az egyik legideálisabb módszer. Az etika tantárgy célja az erkölcsi gondolkodás fejlesztése, a tanulók érzékenyítése. A konstruktivista pedagógiai szemlélettel összhangban megfogalmazhatjuk, hogy az etikai fejlődés egy belső fejlődés, mely fogalmi váltások következtében jön létre. Nem tudást adunk át, hanem a fejlődő személyiséget kísérjük az útján, hogy saját, belsővé tett értékrendjének kialakulását segítsük. Így nagyon fontos az önálló munka, az önálló gondolkodás, a véleményformálás, a saját felfedezések. A projekt módszer azért illik különösen ehhez a tantárgyhoz, mert a tanulót érdekeltté teszi a tudás megszerzésében, ugyanakkor saját utat enged neki, így motivációja sokkal nagyobb, mintha előre meghatározott feladatot végezne. Aki próbálkozott már a projekt módszerrel, vagy esetleg rendszeresen használja, ismerheti a folyamatot, ahogy az induláskor esetleg kedvetlen tanuló vagy kiscsoport egyszer csak ráhangolódik a témára, lelkes lesz, és büszkeséggel tölti el, hogy egy terület „szakértőjévé” válik. A projekt folyamat során egyre igényesebb lesz munkájára, és saját érdekének látja, hogy méltó produkttal álljon osztálya, tanára elé. A tanár számára a legnagyobb kihívás, hogyan tudja megfelelően előkészíteni a projektet, segíteni, motiválni és értékelni a tanulókat a munkafolyamatban. Az etika tantárgy témái különösen alkalmasak a projektben való feldolgozásra. Állásfoglalásra, saját nézőpont kialakítására sarkallnak, amit a projekt módszerhez kapcsolódó kutatói munka rendkívüli módon támogat.

A projekt módszer elsajátításához elengedhetetlen, hogy a pedagógus is jól ismerje a projekt típusokat és a hozzájuk kapcsolódó módszertant, hiszen a projektkészítésben fontos a pedagógus támogató jelenléte. Ehhez a tankönyv Projektmunka fejezetében találhatunk segítséget a különböző módszerektől a projektkészítést támogató digitális eszközökön át az értékelés lehetőségéig. Mindhárom projekt típusnál fontos segíteni és figyelemmel kísérni a diákok munkáját:

Kutatáson alapuló, írásos dolgozat típusú projekt esetén szükséges például a kérdőívkészítés és kiértékelés ismerete a pedagógus részéről. A tankönyv Projekt fejezetében tájékozódhatunk erről. Online kérdőív készítésére több ingyenes lehetőség is van: Google kérdőív, kerdoivem.hu

Képi vagy elektronikus információforráson alapuló projekt esetén szükséges ismerni a prezentáció készítésének szabályait, a vágó-, filmkészítő programokat legalább név szerint (a tanulók jól elboldogulnak a különböző applikációkkal, nem szükséges, csupán hasznos, ha a pedagógus is tudja kezelni ezeket). A digitális történetmesélés módszerével remekül feldolgozhatóak az etikai témák. Erről a módszerről az alábbi linken olvashatunk:

<http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/digitalis-tortenetmeseles-es-tanuloi-tartalomrekonstrukcio>

A **szervezésen alapuló** projekt keretében a tanulóknak fel kell venniük a kapcsolatot több hivatalos intézménnyel, esetleg a médiával. Szükséges az önállóságuk támogatása, de ezekben az esetekben az iskolát képviselik, így a szaktanár és az intézményvezető támogatása, a kikerülő anyagok, a műsor vagy akció ellenőrzése nagyon fontos.

A tankönyv Projektmunka fejezete így nem csupán a tanulóknak, de a pedagógusoknak is készült. Ebben a fejezetben további ismeretek, linkek találhatóak a projektkészítés módszeréről, értékelési lehetőségeiről. A projekt módszer használatát kiemelte ajánljuk; ez a tankönyvben is több ponton tükröződik.

Az etika tantárgy értékelése sokszor okoz fejtörést a tantárgyat tanító pedagógusoknak. Ennek egyik lehetséges megoldásaként a tankönyv minden fejezet végén felkínál **Projektötleteket**. Egy-egy ötletet kiadhatunk hónapos vagy akár féléves feladatnak is, mely segítségünkre lehet az osztályzásban. Ezenkívül a projektek az etika érettségi „írásbeli” részének módszereit és témáit követik, így segíthetnek a felkészülésben azoknak, akik az etikát választják ötödik érettségi tárgyként. Érdeemes akár már év elején feladni a tanulóknak, hogy olvassák végig a projektötleteket, és válasszanak egyet a félévre. A projektek bemutatása beépülhet az órákba, de kiléphet a tantárgy vagy akár a tanóra kereteiből is.

III.3. A tananyaghoz kapcsolódó egyéb kiadványok

Olvasmányok, kötetek

I.

Andorka Rudolf: *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó, Budapest, 1997.

Aronson, Elliott: *A társas lény*. KJK, Budapest, 1994.

Atkinson, R. L. – Atkinson, R. C. – Smith, E. E. – Bem, D. J.: *Pszichológia*. Osiris-Századvég Kiadó, Budapest, 1994.

Az emberi jogok nemzetközi törvénye. Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1990.

Fromm, Erich: *A szeretet művészete*. Helikon Kiadó, Budapest, 1984.

Forgas, Joseph.P.: *A társas érintkezés pszichológiája*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1989.

Berne, Eric: *Emberi játszmák*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.

Bayer József: *A politikai gondolkodás története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Bognár János – Telkes József: *A válság lélektana*. KJK, Budapest, 1986.

Buda Béla: *Mentálhigiéné. A lelki egészség társadalmi, munkaszervezeti, pszichokulturális és gyakorlati vetületei*. Animula Kiadó, Budapest, 1994.

Fromm, Erich: *A szeretet művészete*. Helikon Kiadó, Budapest, 1984.

Gaizler Gyula – Nyéki Ádám: *Bioetika*. Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2003.

- Giddens, Anthony: *Szociológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 1995.
- Lorenz, Konrad: *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne*. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2002.
- Lorenz, Konrad: *Ember voltunk hanyatlása*. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 1997.
- Krokovay Zsolt: *Médiaetika*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2004.
- Huxley, Aldous: *Szép új világ*. Kozmosz Kiadó, Budapest, 1982.
- Merle, Robert: *Állati elmék*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014.

II.

- Arisztotelész: *Nikomakhoszi Etika*. Európa Kiadó, Budapest, 1987.
- Buda Béla: *Az empátia. A beleélés lélektana*. Ego School, Budapest, 1993.
- Beran Ferenc (szerk.): *Emberismeret és etika*. Szent István Társulat Kiadó, Budapest, 2009.
- Bereczkei Tamás: *A belénk íródott múlt*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 1998.
- Buddha élete és tanítása*. Jaloveczky László ford. Pátria Kiadó, Budapest, 1989.
- Dr. Campbell, Ross – Chapman, Gary: *Az 5 szeretetnyelv*. Harmat Kiadó, Budapest, 2015.
- Csányi Vilmos: *Az emberi természet*. Vince Kiadó, Budapest, 1999.
- Csepeli György: *Szociálpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 1997.
- Csikszentmihályi Mihály: *Flow – Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016.
- Dörömbözi János: *Erkölcsei alapismeretek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999.
- von Glasenapp, Helmuth: *Az öt világvallás*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.
- Hankiss Elemér: *Az emberi kaland*. Helikon Kiadó, Budapest, 1999.
- Hársing László: *Az európai etikai gondolkodás*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2001.
- Hársing László: *Bevezetés az etikába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.
- Heller Ágnes: *Általános etika*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest, 1994.
- Jung, Carl Gustav: *Gondolatok a jóról és a rosszról*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1996.
- Jung, Carl Gustav: *Az ember és szimbólumai*. Göncöl Kiadó, Budapest, 1993.
- Losonczi Ágnes: *Sorsba fordult történelem*. Holnap Kiadó, Budapest, 2005.
- Nouwen, Henri, J.: *A tékozló fiú hazatérése – Egy hazatalálás története*. Ursus Libris, Budapest, 2016.
- Nyíri Tamás: *Alapvető etika*. Szent István Társulat Kiadó, Budapest, 1994.
- Nyíri Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. Szent István Társulat Kiadó, Budapest, 1993.
- Őszentsége a Dalai Láma – dr. Cutler, Howard C.: *A boldogság művészete*. Trivium Kiadó, Budapest, 2000.
- Schweitzer, Albert: *Az élet tisztelete*. Ursus Kiadó, Budapest, 1999.
- Popper Péter: *A belső utak törvénye*. Magvető Kiadó, Budapest, 1981.

Popper Péter: *Istenek órája*. Türelem Háza Bt., Budapest, 1996.

Seligman, Martin: *Flourish – Éljen boldogan!* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016.

Weeks, Marcus: *Ismerd meg a pszichológiát!* Central Médiaszolgáltató Zrt., Budapest, 2014.

III.

Bergman, Ingmar: *Jelenetek egy házasságból*. Európa Kiadó, Budapest, 1987.

Bergman, Ingmar: *Vasárnapi gyerekek*. Európa Kiadó, Budapest, 1994.

Cross, Geoffrey: *Az élet iskolája*. Willtord Kiadó, Budapest, 2006.

Csepeli György: *A hétköznapi élet anatómiája*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1986.

Fleischer, Leonore: *Rain Man. Esőember*. Könyvmolyképző Kiadó, Budapest, 2010.

Gaardner, Jostein: *Sofie világa*. Marfa-Mediterran Kiadó – Pesti Szalon Kiadó, Budapest, 1996.

Hauck, Paul: *Fel a fejjel!* Park Kiadó, Budapest, 1995.

Hesse, Hermann: *Narziss és Goldmund*. Helikon Kiadó, Budapest, 2014.

Hugo, Victor: *A nyomorultak*. Európa Kiadó, Budapest, 1987.

Inrig, Gary: *Az igazi barátság*. Evangéliumi Kiadó, Budapest, 1992.

Maeterlinck, Maurice: *A kék madár*. Magyar Helikon Kiadó, Budapest, 1961.

Schweitzer, Albert: *Az élet tisztelete – Életrajz, prédikációk, filozófiai írások, levelek Lambarénéből*. Ursus Libris, Budapest, 2006.

Tolvaly Ferenc: *Tibetben a lélek*. Kelet Kiadó, Budapest, 2006.

Linkek

Körössy László: A zarándoklat: rítus és közösségi élmény. Forrás: <http://www.ujember.hu>

El Camino: egy zarándok extrém kalandjai. Forrás: www.baon.hu

Papp Miklós: A keresztény emberkép. Forrás: www.sapientia.hu

Sir Nicholas Winton. Forrás: <http://www.erdekesseg.hu/anglia-schindlerje/>

Földre lökte az utast a United Airlines alkalmazottja. Forrás:

http://www.origo.hu/utazas/hirek/20170615_foldre_lokte-az-utast-a-united-airlines-alkalmazottja-houstonban.html

Gábos Katalin beszélgetése Dr. Perczel-Forintos Dórával, a Semmelweis Egyetem Klinikai Pszichológia Tanszékének vezetőjével. Forrás: <http://www.kepmas.hu> *Meg tudsz bocsátani?*

Kovács Gusztáv: Igazságos gondoskodás: a gondoskodás-etika jelentőségéről a szociáletikában. Forrás:

http://szociologia.btk.pte.hu/sites/default/files/Acta_Sociologia/15_kovacs.pdf

Maslow piramisának szintjei. Forrás:

http://old.ektf.hu/hefoppalyazat/pszielmal/maslow_motivcis_piramisa.html

Az önmegvalósító személyiség 14 jellemzője Maslow szerint. Forrás:

www.azirastukreben.hu/onmegvalosito_szemelyek-jellemzoi

Sződy Judit: Az érintés varázsa. Forrás: folyoiratok.ofi.hu/ui-kozneveles/az_erintes-varazsa

Európa boldogságtérképe. Forrás: hvg.hu/plazs/20150320.Elkeszult_Europa_boldogsagterkepe_hazank

L-Margittai Andrea klinikai szakpszichológus – Nagy Ákos munka- és szervezet szakpszichológus: Az átélt traumák utáni pszichés zavarok, tünetek. Forrás:

http://fovaros.katasztrofavedelem.hu/letoltes/document/document_37.pdf

A Föld Napja Alapítvány honlapja: <http://fna.hu/afoldnapja> Az 1990 óta világmozgalommá vált kezdeményezéshez Magyarország az elsők között csatlakozott, és azóta is aktívan folytatja munkáját, nemcsak a Föld Napjaként kijelölt április 22-ei akciókkal.

Handke, Peter: Önbecsmérlés. Forrás:

https://www.szepi.hu/irodalom/kedvenc/kt_017.html#

Peter Handke versei. Forrás: http://www.donquijote.hu/berlin_felett_az_eg.html

Parlando zenepedagógiai folyóirat: <http://www.parlando.hu/NEWPROBE/PARLANDO.html>

Szakmai, módszertani segédanyagok

Kooperatív tanulás-tanítás, képzési anyag tanároknak letölthető segédletekkel. Forrás:

http://www.hefop.ektf.hu/anyagok/kooperativ_modszertan.htm

Modern Iskola: <http://moderniskola.hu/> a 21. századi iskola új oktatás-módszertanához ad segítséget tanároknak, régebbi lapszámai letölthetők.

Biztonságos Bőngészés: <http://www.biztonsagosbongesz.es.hu/> Az ORFK és a BRFK

bűnmegelőzési szakembereinek közreműködésével ajánlás készült a gyermekeknek és a szülőknek a biztonságos internetezés szabályairól. A program célkitűzése, hogy minél több iskolában és otthonban használják is azt a biztonságot nyújtó szűrőszoftvert, amely ingyenesen letölthető a honlapról.

Energiakaland: <http://www.energiakaland.hu/> Tanulási program, mely segít az energiatudatosság kialakításában. Négy korcsoportra bontva tartalmaz tananyagokat, feladatokat. A Nemzeti alaptanterv természettudományos követelményeivel is összhangban áll.

Magyar filmek, dokumentumfilmek, plakátok keresése: Magyar Nemzeti Filmarchívum:

<http://filmarchiv.hu/hu/tudastar/adatbazisok>

Filmek

Ádám almái (Anders Thomas Jensen, 2005)

Esőember (Barry Levinson, 1989)

Édentől keletre (Elia Kazan, 1955)

451 Fahrenheit (François Truffaut, 1966)

Berlin felett az ég (Wim Wenders, 1987)

Napfivér, holdnővér (Franco Zeffirelli, 1972)

Tizenkét dühös ember (Sidney Lumet, 1957)

Gorillák a ködben (Michael Apted, 1988)

A kísérlet (Oliver Hirschbiegel, 2001)

Billy Elliot (Stephen Daldry, 2000)

Hegedűs a háztetőn (Norman Jewison, 1971)

Amikor a farok csóválja (Barry Levinson, 1997)

Holt költők társasága (Peter Weir, 1989)

Édes november (Pat O'Connor, 2001)

Tutajosok (Elek Judit, 1988) A hírhedt tisztaeszlári perről.

Dokumentumfilmajánló:

A válogatott legjobbak listája: <http://www.mma.hu/100-magyar-dokumentumfilm>

A határozat (Ember Judit, 1972) – A demokráciahiányról.

Cséplő Gyuri (Schiffer Pál, 1978) – a cigányság helyzetéről, a tehetségről.

Olvasmány- és linkgyűjtemény pedagógusoknak (Határterületek bevonása a tanításba – A természethez való viszony az irodalomban)

Vannak olyan regények, önéletrajzi írások, amelyeknek kiemelt témája az emberek vagy egy bizonyos ember természethez való viszonya.

Önéletrajzi ihletésű [Henry David Thoreau](#) társadalomból való időleges kivonulását napló formában feldolgozó *Walden*. Szintén önéletrajzi ihletésű és foglalkozik a témával [Faludy György](#) *Jegyzetek az esőerdőből* című írása.

[Daniel Quinn](#) trilógiájának első részében, az Izmael című regényében (utalás a tankönyv 3. fejezetzárójában) egy gorilla és egy ember telepatikus beszélgetése zajlik, amely az emberi civilizáció történetét a gorillák szemszögéből igyekszik láttatni. *Ernest Callenbach* *Ecotópia* című regénye egy utópia, amelyben az Amerikai Egyesült Államok egy állama kiválik a szövetségből és egy elzárt, öko-közösséget hoz létre. Az ember jövőbeni fejlődését – a több problémát, mint előnyt okozó – az emberi agy visszafejlődésével vezeti vissza a természetbe [Kurt Vonnegut](#) *Galápagos* című regénye.

Az arab irodalom egy alkotása „*A tisztaság testvérei – Az állatok és az emberek pere a dzsinnek királya előtt*”, melyben az istenek által elrendelt egyensúlyt felrúgó embert az állatok a dzsinnek királya elé viszik.

[Meszlényi Attila](#) több mese öko-átiratát készítette el, pl. *A tücsök és a hangya*, *Az aranyhal* meséje.

A zöld mozgalomban több irodalmi alkotásnak van kiemelt szerepe, ilyenek pl. [Seattle törzsfőnök](#) *beszéde*, amely egy valós személy valós beszédének filmforgatáshoz készült átírata. Szintén fontos a környezetvédelmi értékrend szempontjából [Heinrich Böll](#) *Beszélgetés a tengerparton* című írása, melyet szöveggyűjteményünk is tartalmaz.

További anyagok tanároknak:

Színházi nevelés, színházra nevelés: <http://www.szhazineveles.hu/tudastar/>

FÜGGELÉK – GAUDIOPOLIS – AZ ÖRÖM VÁROSA

(Készítette Németh Gyöngyi drámatanár.)

szerkesztett játék

a gyermekmentő Sztehló Gábor emlékére

Szereplők:

- **Mesélő**
- **Sztehló Gábor**
- **néhány kamasz fiú és lány** (13–17 évesek), egyikük a narrátor
- **kisgyerekek** (8–12 évesek) határozatlan létszámban.

A szövegek a gyerekek létszáma, összetétele szerint oszthatók.

A zenei háttér az egyes jelenetekhez illően szabadon választható.

Szerkesztette és rendezte: Németh Gyöngyi drámatanár

Helyszín: elhagyott lakás szobája, később az Örömváros közös helyisége

Díszlet: 8-10 támlás szék, 1 nagyobb, stabil asztal, 1 létra

Kellékek: pokrócok, terítők, kosár almákkal, tálca vajás kenyerekkel, cédulák, olló, egy gombolyag, egy pár mankó, egy játékbaba, egy játékmackó

Jelmez: lestrapált ingek, zakók, sálak, sapkák az 1940-es évek hangulatában

A játék bárhol eljátszható. A tér kezdetben egy olyan szobát imitál, amelyből régen kiköltöztek a lakók. Letakart székek, asztalok, csipketerítők a létrára terítve stb.

Az első jelenet előtt a kisebb gyerekek bebújnak a pokrócok, az asztal, a felfordított székek alá. Nem látszanak, de sejtetjük, hogy ott vannak, alszanak.

1. jelenet

Mesélő: *(háttal ül jobb elől egy széken, amikor beszélni kezd, kifordul)* – Volt egy otthon valahol Budán, a Vérmező lankáin. Egy otthon, ahol 1944 telén megváltoztak a törvények. Átjárhatóvá váltak a határok a valóság és a csoda között. Közel félszáz kisgyerek biztonságban élhetett, miközben sorstársaik, rokonaik a halálvonatok valamelyikén várták a sorukat.

Volt egy otthon, és volt egy ember, aki ezt az otthont életre álmodta. Páter Sztehlónak szólították azok, akik nem tudták, hogy evangélikus, csak fekete lutherkabátját látták feltűnni a romok között. Volt egy hely, ahol nem kérdezték meg az üldözöttől, miért bujkál, milyen felekezethez tartozik, hanem segítettek...

A ház lakói kezdetben elárvult, zsidó származású gyerekek voltak, de egyre bővült a létszám. Katonák árvái, nagybirtokosok nincstelen fiai és lányai, szegények, egykori gazdagok, cigányok... jöhetett bárki. Ez az otthon – Sztéhlo Gábor irányításával – összefogott minden réteget, nem volt helye haragnak vagy ellenségeskedésnek. Hogyan lehetett megmaradni embernek, mikor százezrek vetkeztek ki önmagukból? A felelet ott van Örömváros láthatatlan falai között, az egykori városlakók soha nem múló emlékezetében. *(Feltesz egy sálát, sapkát, kezébe fogja a zakót. Ő is szereplővé alakul.)*

Zene 1.

(Gyerekek bújnak elő: 1. kisfiú, 2. fiú, 3. lány, 1. kislány, majd újak jönnek)

1. lány: – Hahó! Jó napot! Van itt valaki?.... aha.... van... Na jó, menjünk, ez már foglalt.

2. lány: – Ugyan, ezek csak gyerekek! *(fütyönt)* Gyertek! Tiszta a levegő!

1. fiú: – Hű.... Apám, micsoda jó kis kégli!

1. kisfiú: – Menjetek innen! Ez a ház a miénk! Mi voltunk itt előbb.

3. fiú: – Haha! Nézzétek, a kis tökök..... hrrr... megeszlek reggelire!

(Egymásnak esnek, a nagyok lebirkózzák a kicsiket.)

3. lány: – Ne bánts! Nem csinált semmi rosszat.

1. fiú: – Jól van öcskös, eleget melegedtetek. Ezentúl ez a ház a miénk. Kívül tágasabb.

2. fiú: – Neeem! Nem megyek! Hideg van odakinn!

1. fiú: – Az már a te bajod öcskös! Na húzzatok el innen!

(Megint egymásnak esnek.)

1. kislány: – Anya! Anya! Az anyukámat akarom!

1. lány: – Anyukádat? Akkor menj, és keresd meg! *(Elveszi a játékbabáját.)*

2. lány: – Megvesztél? Hagyd az a lányt!

1. lány: – Úgy mégis: te kinek a pártján vagy?

(Újabb csata. A kicsik is beszállnak, a lányok elbújnak. 1. fiú egy kosár almát próbál eldugni stb.)

Narrátor: –Számomra ez a történet itt kezdődött. 1945 tavaszán. Akár azonnal véget is érhetett volna.

De nem ért véget...

Akkor még nem tudhattuk, hogy megérkeztünk az édenbe...

Semmink sem volt. Napok, hetek óta csak voltunk, néztük a körülöttünk hullámzó bűzös borzalmat, és nem voltak már gondolataink sem. Csak azt éreztük, hogy éhesek vagyunk.

A szobát, ami tegnap még az életet jelentette, eltörölte egy pillanat, ahogyan kitörlődött a képből a mama, a papa, és a többiek is mind. Egy falat ételre vágytunk mindannyian, meg valami fedélre az eső miatt. ... Nem akartunk semmi egyebet... barátok... ismerősök... valahogy nem is értettük már, mit jelentenek ezek a szavak.

Küzdöttünk a létért, mint a magukra hagyott állatkölykök.

Bizony Isten, felfaltuk volna egymást, ha nem történik valami. De történt.

(Sztehlo Gábor jön)

Egyszerűen besétált az ajtón. Nem szidott senkit, nem kérdezett semmit.

2. jelenet

1. kislány: – Éhes vagyok!

Sztehlo Gábor *(a továbbiakban G.):* – Adjátok ide. *(Senki nem mozdul, ezért G. odamegy, elveszi a kosarat, és felteszi magasra.)*

2. fiú: – Ne nyúljon hozzá, az az enyém! Én találtam!

G.: – Hát te??

2. fiú: – Az az enyém! Én találtam!

G.: – Tessék, vedd el. Na mi van? Látom, nem megy. Segíthetek?

2. fiú: – Hát, ha nagyon akar!

G.: – Rendben van, de akkor osztozunk.

2. fiú: – Nem osztozunk, ez az enyém!

G.: – Jól van, ha nem osztozol, akkor én sem.

2. fiú: – Nem adom! Adja ide! Ez nem igazság, én találtam!

G.: – Van egy ötletem: veszel egyet, és megeszed a részedet. A többit szétszjtjuk. Azt játsszuk, hogy mindenkinek van egy kis része. Cserében a barátaid leszünk. Rendben?

(A fenti párbeszéd alatt a többiek hangos reakciókkal követik az eseményeket, a végén rávetnék magukat az almákra, és mohón ennék, de G. visszatartja őket.)

G.: – Gyerekek! Adjunk hálát az Istennek az ételért és az otthonért, amit adott!

1. fiú: – Hálát? Az Istennek? Hát hol az Isten? Hol volt mostanáig?

G.: – Ha nem hiszel, ne imádkozz. Nem kell, ha nem akarsz.

Jövel Jézus, légy vendégünk, áldd meg, amit adtál nekünk, ámen. *(A gyerekek mondják utána, kánonban, majd esznek.)*

3. jelenet

(A narrátor következő szövege alatt háttérmozgás: takarítanak, rendet tesznek, végül mindenki lepihen valahova, csak 3. kislány marad ülve, papírból csipketerítőket készít.)

Narrátor: – Hát így kezdődött. Birtokba vettük a házat, pincéstől, padlásostul. Közben egyre többen jöttek. Gábor bácsi nagyon sok utcán csellengő gyereket hozott.

Szép nagy ház volt. Szobáról szobára haladva fedeztük fel a lehetőségeket. Tervegettünk, hol, mit rendezzünk be, hány ember fér el egyik vagy másik szobában. Takarítottunk!

Gábor bácsi irányítása alatt jó kedvvel dolgoztunk. Megszűnt a haragvás, a torzsalkodás.

Rájöttünk, hogy csak együtt leszünk képesek elérhető világot teremteni magunk köré.
Valahogy hirtelen nőttünk nagyra.

(1. kisleány és 1. fiú elöl fekszenek, pokrócba bújva.)

1. kisleány: – Alszol? Ha az ember új helyen van, meg kell számolnia a sarkokat. Tudtad? A mamám azt mondta, hogy akkor teljesül a kívánságunk.

1. fiú: – Nem igaz.

1. kisleány: – De igaz. Biztos nem jó helyen próbáltad ki. A régiben nem számít.

1. fiú: – A mamád hazudott.

1. kisleány: – A tiéd, az igen!

1. fiú: – Hagyd az anyámat, mert szétverlek!

1. kisleány: – Te is megkaphatod... azt hiszed azért, mert nagyobb vagy...

1. lány: – Kuss, aludni akarok!

1. kisleány: – Szidta az anyámat!

2. lány: – Mi van az anyáddal?

1. kisleány: – Szidta! Pedig már meg is halt.

2. lány: – Jól van, hallgass!

1. fiú: – Másnak is meghalt.

1. kisleány: – Én csak azt mondtam, hogy számoljuk meg a sarkokat.

3. fiú: – Számoljátok meg, fiacskáim! Akkor zihersz, hogy teljesül a kívánságotok!

1. kisleány: – Most miért vagy mérges?

(Csönd)

3. fiú: – Na, mi van! Berezeltetek? Ehhh...

Zene 2. Mozgásjelenet.

(Egy mankós kisleány bebiceg a térbe, 2. kisleány a lába elé gurítja a gombolyagot. Stilizált mozgás. A csoportos, sarkokat számláló koreográfia az éhes, álmos gyerekek összetartozását fejezi ki. A mozgásos rész végén mindenki lepihen, csak 1. kisleány és 3. kisleány maradnak ülve.)

1. kisleány: – Mikor ettél utoljára vajás kenyeret?

3. kisleány: – Nem tudom... Otthon ettem. Mézzel a legjobb. *(Közben készíti a papírcsipkét.)*

1. kisleány: – Az anyukámat akarom! Hol van? *(Mindenkire odamegy.)* Te tudod, hol van az anyukám? Te tudod?

3. lány: – Honnan tudnám?! Hagyd abba! Majd jön....

1. kisleány: – Nem? Te sem? *(2. lányhoz)* TE SEM? *(rángatja)* Amikor elment, azt mondta, hogy csak elintézek valamit, valami fontosat, addig legyek okos kisleány... és hogy majd vigyáznak rám... *(sír)* megmondta... Azok ott gonoszak... az anyukám tudja, hogy én várom... nem azért nem jön, mert nem akar! Valaki biztos nem engedi... azt hiszem, tudom, hova ment... megkeresem. Megyek.... meg fogom találni! *(2. lány visszatartja)*

2. lány: – Nem mehetsz sehová. Most nem lehet. Késő van. De ígérem neked, holnap megkeressük. Segítek. Bízzál bennem.

1. kislány: – Hagyjál! Engedj! El akarok menni innen! És ha nem találom, majd kiabálok! Biztos meghallja. Itt van valahol, én tudom! Anyaaaa! Anyaaaa! (sír)

Zene

(A zene alatt 3. kislány kiragasztja a csipkét, ketten a madzagos játékot játsszák, 3. lány padlót töröl)

3. lány: *(1. fiúhoz)* – Te mit olvasol folyton? *(kiveszi a kezéből)* „Szóma ha mondom, segít a gondon, már egy-két köbcenti helyrebillenti” Mi a fene ez?

1. fiú: – Szép új világ. Add vissza.

3. lány: – Hö. Szép új világ. Újnak új, de hogy szép... Szóma, ha mondom... segít a gondon.

1. lány: – Kása.

3. lány: – Mi? Itt szóma van. *(1. fiúhoz)* Mi az a szóma?

1. lány: *(belevág)* – Kása, ha mondom, segít a gondon.

(Többen nevetnek.)

1. lány: – Már-már egy köbcenti, helyrepöccenti! *(ritmikusan megismétli)* Kása ha mondom, segít a gondon, már-már egy köbcenti helyrepöccenti! *(4. lány, 1. kisfiú és 2. fiú utána mondják, nekik tetszik, nevetés)*

1. fiú: *(dörmögve)* – Hülyeség. Ennek semmi értelme.

5. kislány: *(elkezdi énekelni, táncol is hozzá az asztal tetején, egyre hevesebben, leszédül, a többiek kapják el, az ének átmegy hisztérikus nevetésbe)* – Kása, ha mondom, segít a gondon, már-már egy köbcenti helyrepöccenti!.

Narrátor: – Ez a nevetés... ez is ahhoz a naphoz tartozott... *(4. lány egészen furcsán viselkedik. Széttépi a papírcsipkét, rángatja 3. lány rongyát, elveszi Brumit, táncol vele.)* ...vagy csak az emlékezet zsúfolja ide? Hiszen máskor is lehetett... egy másik napon, vagy a következő évben... de őrá mindig így fogok emlékezni... Ahogy nevetgél a maga súlytalan, bolond nyomorúságában.

(A többiek békés, családias pózokba rendeződnek: van aki varrogat, van aki olvas, vagy csak a plafont bámulja, egy lány a másik haját fésülgeti. 3. fiú és 3. lány közt láthatóan szerelem szövődik. 2. kislány levelet ír, közben hangosan mondja.)

4. jelenet

2. kislány: – Kedves Péter! Az utcán egyszer láttam egy halott bácsit. Kifutott az orra vére. Ne menj ki az utcára, mert nagyon csúnyák a lovak, meg a többi halott. Csak a mama nem volt csúnya. A mamát elvitték, és egy ládába csukták.

(már nem ír) Csak a mama nem volt csúnya. A mamát elvitték. Egy ládába csukták.

(hosszan néz maga elé mozdulatlanul)

G: – Mikor fogják kiheverni? Mi lesz velük?

(csend)

Zene 3.

(Csinos ruhás, piszkos kislány érkezik, 4. kislány. Egy túl nagy méretű körömcipőt visel.)

2. lány: – Na nézzétek csak! Ez meg mit akar itt?

1. fiú: – Úri gyerek. *(köp)* Menj haza, kisöreg, amíg szépen mondom.

1. lány: – Szerintem eltévedt.

2. lány: – Mutassuk meg neki az ajtót.

3. lány: – *(1. fiúnak)* Nem! *(megöleli a lányt)*

1. lány: – Figyu! Nézd a cipőjét!

2. lány: – A kalapja se rossz! *(kineveti)*

1. fiú: – Az a kabát jó lesz Katira.

(Egyre szorosabbra zárul a kör az új lány körül, majd rávetik magukat. Ráncigálják a ruháját, cipőjét.)

4. kislány: – Hagyjatok békén! Hagyjatok békén!

G.: – Megőrültetek? Nekiestek, mert jobb ruhája van, mert idegen, mert gyenge, mert más... mit számít, hogy honnan jött? Valamennyien Isten teremtményei vagyunk... egyformák... és aki ezt nem hajlandó tudomásul venni, az szedheti a sátorfáját!

(csend)

5. kislány: – Nesze. Nekem nem kell. Hogy lehet ilyet viselni...

2. kisfiú: – Gyere, Brumi, most bekötöm a torkodat, mert beteg vagy. Brummama nem tud terád vigyázni, most én vagyok a te anyukád... nekem is van új anyukám, a Gréta néni, és új nevem is van, én már nem is vagyok Stein Péterke, hanem szabó Péterke vagyok, de ez csak játék, mert mér lennék én Szabó, amikor Stein vagyok. És azt mondja a Gréta néni, hogy az anyukám se Weisz Hanna, hanem hogy Fehér Anna, de már mért lenne fehér az én anyukám, mikor fekete a haja... Te Brumi, lehet, hogy anyát is kicserélték közben? *(rongyot ráz)*

G.: – Vajon mit mondhatnék? Hogy az anyját elhurcolták a németek, bizonytalán már nem is él? Jobb is így talán, ha most nem érti, ráér megérteni később.

2. kisfiú: – Ha anya játszásiból Fehér lett, akkor Fehér lett nagypapa, meg keresztanya is? És ha hazamegyek, akkor most a Weisz anya vagy a Fehér anya nyit ajtót? Milyen lehet az a fehér anya?*(Felkel a helyéről, valakitől kérdezi.)*

Anyának mindig vaníliaillata volt a hajának, ha puszit adott. A fehér anya csak játszási anya. De akkor hol az igazi?

(A szövege végére odaér 4. kislányhoz, az utolsó kérdés után körbenéz, válaszra várva, de mivel senki nem felel, nézi a kislányt, majd odaadja neki a macit. Visszaül a helyére. Csend, csak 4. kislány szipogása hallatszik.)

1. fiú: – Na, ne bőgj... add a kezed... Na nem hallod? Mi lesz már, add a kezed! Így. Szorítsd meg! Szorítsd! Jó erősen! Ez az. *(Hátba veregeti, leülteti.)*

1. fiú: – Ősszel a Városmajorban együtt rugdostuk az avart a Gyuszival. – Zsidó vagy ugye, zsidó? – kaptak körbe minket a barna egyenruhás nagyfiúk. – Én nem, én nem – vörösödött el Gyuszi, és akkor valami megszakadt... Vörösen hullottak a fákról a levelek, a barátságunk is vele. – Bűdös zsidó! – mondta az egyik barna egyenruhás, és az arcomba akart köpni, de elmozdultam előle. Csak a lábam szárán folyt végig a nyál. Még most is érzem, pedig azon az estén sokáig fürödtem, dörzsöltem a köpés nyomát... Bűdös zsidó... Vörösen hullottak a fák levelei. Hogy vártam akkor a telet, a nagy havakat... nem is sejtettem, hogy mire lehull a hó, nem lesz apám, anyám... Nem tartozunk mi itt már senkihez, csak egymáshoz.

(Felveszi a 4. lány által szét tépett papírokat, és nézi.)

Ének: *(valaki odamegy 1. fiúhoz, megöleli, majd egyre többen összefogódnak, az első sort csak egy gyerek énekli, és egyre többen csatlakoznak.)*

(egy ismert dallamra) Akinek nincsen családja, csavargó a barátja.

Akinek nincsen rokona, kiülhet a sarokra.
 Akinek nincsen cipője, az ne menjen az esőre,
 Akinek nincsen zoknija, a náthát meg kell szoknia.
 Akinek nincsen semmije, az Gábor bácsi gyermeke,
 Akinek nincsen senkije, az Gábor bácsi gyermeke.
 Ha énekel a nagy csapat, az ég fölöttünk szétszakad.
 A köztársaság nótázik, senki fia nem fázik.
 Sokan vagyunk, de éhesek, szeretjük a kenyeret,
 Gábor bácsi felvágja, a sok gyerek zabálja.
 Akinek nincsen semmije, az Gábor bácsi gyermeke,
 Akinek nincsen senkije, az Gábor bácsi gyereke.
 Ha elindul a nagy csapat, az eresze alja leszakad.
 Aki nem lép egyszerre, nem kap lángost estére.
 Akinek nincsen családja, csavargó a barátja.
 Akinek nincsen rokona, kiülhet a sarokra.
 Akinek nincsen semmije, az Gábor bácsi gyermeke,
 Akinek nincsen senkije, az Gábor bácsi gyereke.

5. jelenet

Narrátor: Hányszor, de hányszor feszültünk így neki valaminek, együtt, teljes erővel, mintha világot készülnénk a sarkaiból kifordítani.

Az volt életem leghosszabb esztendeje. Mintha megállt volna az idő. Mégis úgy éreztük, hogy rohan velünk. Jött a következő év, és... *(jelentősegteljesen hátramutat, majd visszamegy a többiek közé)*

1. fiú: – Nem jó ez a szervezetlenség. Ki kellene alakítani valamilyen rendet.

3. fiú: – Kormányzatot, azt kéne ilyenkor, parlamentet kellene választani meg minisztereket, és a gyerekeknek kellene kitalálni törvényeket...

5. kislány: – Jó törvényeket, ahol mindenki egyformát ér!

3. lány: – Ahol senki nem bánt senkit!

1. lány: – Ahol nem számít, kinek mik a szülei!

2. lány: – Vagy mik voltak...

Gyerekek: – Akkor az úgy legyen, hogy... belügyminiszter is kell! Meg igazságügyi, mert ha megint elcsaklizod a ceruzámat... *(nevetés, kiabálás)*

1. fiú: – Csendet! Csend legyen! Így nem illő.javaslom, hogy Gábor bácsi legyen a kormányunk elnöke. Szavazzunk! *(mindenki felemeli a kezét)*

G.: – Köszönöm!

1. fiú: – Ezennel megválasztottuk Gábor bácsit köztársasági elnöknek. Éljen Gábor bácsi! Éljen a köztársaság!

G.: – Köszönöm, gyerekek. Köszönöm a bizalmat. Sose hittem volna, hogy köztársasági elnök lesz belőlem, még ha csak tiszteletbeli is... De mindjárt javaslatot tennék az alkotmány első pontjára: a köztársaság független. Tőlem is független. Mert ez a szó azt jelenti, hogy a nép uralkodik. Nem én, vagy valaki más. Hanem ti. Olyan rendet kell teremtenetek, amely a tiétek. És nektek kell vigyázni rá. Nem lesz könnyű, majd meglátjátok. Isten áldása kíséresse az erőfeszítéseket!

1. kislány: – Gábor bácsi! És kormányt is alakíthatunk?

G.: – Persze!

3. fiú: – Megbeszéltük, hány miniszter kell. Már csak a megválasztás van hátra.

1. fiú: – Csak! A lányok menjenek ki! Ebbe a kormányba nem kellene lányok. Ez férfikormány lesz.

1. lány: – Ez nem igazság! Menjenek a kicsik!

Dávid: – Mi??

G.: – Nem szólhatok bele.

1. lány: – Akkor ellenkormányt alakítunk!

3. fiú: – Hát azt megnézzük!

G.: – Sajnálom, önkormányzat.

5. kislány: – Én azt mondom, maradjon mindenki. Végül is egyenlőség van. És... azért köztársaság. Nem igaz?

3. fiú: – Hát akkor szavazzunk. Figyelem, szavazás! *(mindenki felteszi a kezét, kivéve a beszélőt)* Köszönöm.

G.: – Nos, igen. Ez a közakarat. Rám itt már nincs szükség. Csak nehogy kormányalakítás ürügyén hajba kapjatok! *(kimegy)*

Zene 4.

3. lány: – Szerintem kezdjük a választást a miniszterelnökkel!

1. lány: – A miniszterelnököt titkosan választjuk. Ő irányítja miniszterek munkáját, koordinálja a feladatokat.

3. lány: – A pénzügyminiszter feladata az anyagi javak őrzése.

2. lány: – A munkaügyi miniszter tervezze meg a munka beosztását!

1. fiú: – Kultuszminiszter! Versenyeket és színelőadásokat szervezzon!

2. fiú: – És ő lesz a felelős a faliújságért!

1. fiú: – Válasszunk belügyminisztert is! Ő nyomoz majd az esetleges „bűnügyekben” vagy kihágások esetén.

1. lány: – Nevet is kell adnunk. Mi legyen az államunk neve?

Többen: – Szavazzunk!

3. fiú: – Helyes. Gondolkodjatok, és írájatok le a javaslataitokat!

(Az alábbi szöveg alatt a többiek gondolkodnak, és fecnikre írják a javasolt neveket, amiket a narrátor összeszed.)

Narrátor: – Számos műhelyt is kialakítottunk, amelyek közül mindenki maga választotta ki azt, amelyikben részt akart venni: asztalos, lakatos, festő, szabó-varró, cipész. Ezzel egyúttal az épületek felújítása, karbantartása is megoldottá vált, és a gyerekek egy-két szakma fortélyait is megtanulták. Ez a munkalendület és életritmus vitte előre az intézményt. A különféle társadalmi rétegekből származó gyerekek egy „munkasközösséggé” kovácsolódtak.

3. lány: – A nagyfiúk szálláshelyét Farkastanyának neveztük el.

2. lány: – A lányok a Viperafészekben laktak.

1. fiú: – A kirándulásokon tanulmányoztuk a természetet, így a földrajzi és biológiai ismereteink természetes módon gyarapodtak. A gyerekeknek le is kellett rajzolniuk, amit láttak.

1. lány: – A rajzoltatást másra is alkalmaztuk.

5. kislány: – Kirajzoltuk a nyomasztó gondolatokat.

3. fiú: *(nézegeti a papírcetliket, egyiken megakad a szeme)* – Örömváros. Örömváros!

1. kislány: – Az latinul így hangzik: Gaudiopolis.

Többen: *(előbb suttogva, majd egyre hangosabban)* – Gaudiopolis. Gaudiopolis!

Narrátor: – Így neveztük el a mi kis – vagyis akkor már nem is olyan kicsi – birodalmunkat. Ki tudja... Akkoriban talán még magunk se hittük, de valóban működött. Az ifjúsági köztársaság össze tudta fogni azt a sokféle, sokfelől érkezett gyereket. A hazulról hozott előítéletek, ellenségeskedések eltompultak, az érdeklődés más irányt vett, haragnak, elfogultságnak nem volt helye. Szépen kialakult a testvériség érzése. Gaudiopolis, mint a neve is mutatja, az öröm városát, a boldog közösséget akarta megteremteni, minden

veszteség, szomorúság ellenére. Ez pedig, ha játékosan, ha komolyan, mégis sikerült...
(*mosolyogva*) Ha nem is ment minden simán.

6. jelenet

(A fenti szöveg alatt átrendeződik a kép, összeül a „parlament”. Az átrendeződés minden jelenetváltáskor a narrátor szövege alatt történik. Rendrakást, takarítást imitálva megváltoztatják a bútorok elhelyezkedését.)

Miniszterelnök – 1. fiú: – A favágásra, a szénhordásra, a takarításra és a krumplipucolásra sosincs önként jelentkező. (*kiabálás*) Hiába kiabáltok, valakinek ezt is el kell végeznie. És ezt nagyon jól tudjátok.

Kultuszminiszter – 1. lány: – Nem látod, hogy hiába beszélsz nekik?

Pénzügyminiszter – 3. lány: – Valami mást kéne kitalálni.

Munkaügyi miniszter – 2. lány: – Azt mondom, próbáljuk meg, hogy ha valamelyik polgár vétséget követ el, annak a bíróság munkaórán szabja ki a büntetést.

Miniszterelnök – 1. fiú: – Ez jó ötlet.

5. kislány: – És ki dönti el, hogy mi számít vétségnek? Aki csak egyszerű közlegény, azt csak úgy bíróság elé állítjátok, ha ti úgy gondoljátok? És mindig szót kell fogadnia?

Pénzügyminiszter: – Nocsak! Nocsak! Láza a polgárság!

Tömeg: – Igaza van!

5. kislány: – És ha a bíróság csinál valami disznóságot, akkor ők fognak wc-t sikálni, meg krumplit pucolni? Én csak ezt akartam mondani...

Tömeg: – Úgy van! Jól beszél!

1. kislány: – Legyen egy újság! És akkor, ha valakinek valami baja van, vagy véleménye, azt oda beleírhatja.

Tömeg: – Helyes! Én vállalom! Én is, én is. Rajzolnék bele!

(*Páran ételes tálakkal érkeznek, uzsonnaosztás kezdődik.*)

1. lány: – Uzsonna!

(*Mindenki figyelme a vajás kenyerekre terelődik, vesznek belőle, esznek.*)

Narrátor: – Igen. Ez a folytatásos regény 5 éven át tartott. Tele izgalmas, néha homályos részlettel.

Aztán a gyerekköztársaságot államosították.

(*A gyerekek, kezükben, szájukban a kenyérrel, lassan a nézők felé fordulnak. A kenyeret tartó kezüket leeresztik, lassan rágnak, nyelnek, a nézőket nézik.*) Lakóit szétszórták más intézetekbe, szürke egyenruhába bújtatták.

1949 nyarán Gábor bácsi kiűzetett a maga teremtetten paradicsomból.

(*A gyerekek halkán éneklnek az Akinek nincsen semmije... c. dalt.*)

Fényképészek jöttek, fotóztak bennünket, mint valami csodabogarakat. A *Valahol Európában* című filmben néhányan még szerepet is kaptunk. De a legmegkapóbb pillanatainkról nincs fotó. A legfontosabb képek mind csak bennünk léteznek.

7. jelenet

G.: – „Álmaim megvalósultak. Talán a sors kegyeltje lettem volna? Vagy szerényen álmodó, aki kevéssel beéri? Korántsem voltam szerény, de Isten kegyelme valóban megajándékozott.

Sok mindent megtanultam magam is. Hiszem és remélem. Elsősorban azt, hogy a kereszténység nem a dogmák, hanem a szeretet világa. Élő, eleven, cselekvő szereteté. Legalábbis annak kellene lennie.

Zene 5. *(A szereplők leveszik a rongyaikat, és mai gyerekekké alakulnak.)*

Végül is a csodával határos módon sikerült egész otthonhálózatot szerveznem, mely több mint 1500 gyermeknek és kb. 500 felnőttnek nyújtott menedéket.

Álmaim megvalósultak és életem tartalmat nyert. Ha pedig az ember életének van tartalma, ha tudja, miért él, akkor biztonságot és nyugalmat érez, ez pedig a legtöbb, amit e nyugtalan és pillanatnyi élvezetekben eléggő világban kívánhatunk.”

V é g e

Köszönetnyilvánítás

A műsor szövegeinek megírásához adott inspirációkért és személyes emlékeik rendelkezésünkre bocsátásáért külön köszönettel tartozom **Andrási Andornak, Füzéki Bálintnak, Gröbner Andrásnak, Vígh Lajosnak**, a „Sztehlo-gyerekeknek”, Gaudiopolis egykori lakóinak.

Felhasznált irodalom:

Gaudiopolis – in memoriam Sztéhlo Gábor (kiragadott dialógusok). Játékfilm, rendezte: Szántó Erika, 1989.

Miklya Luzsányi Mónika: Frontvonal, Harmat Kiadó, Bp., 2003.

Miklya Luzsányi Mónika: Hogy véget érjen a sötétség. Dokumentumok. Harmat Kiadó, Bp., 2003.

Sztéhlo Gábor: Isten kezében. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Bp., 1984.

Köszönetet mondunk Németh Gyöngyinek és Nyári Arnoldnak, hogy hozzájárultak a drámajátékok, feldolgozások közléséhez.